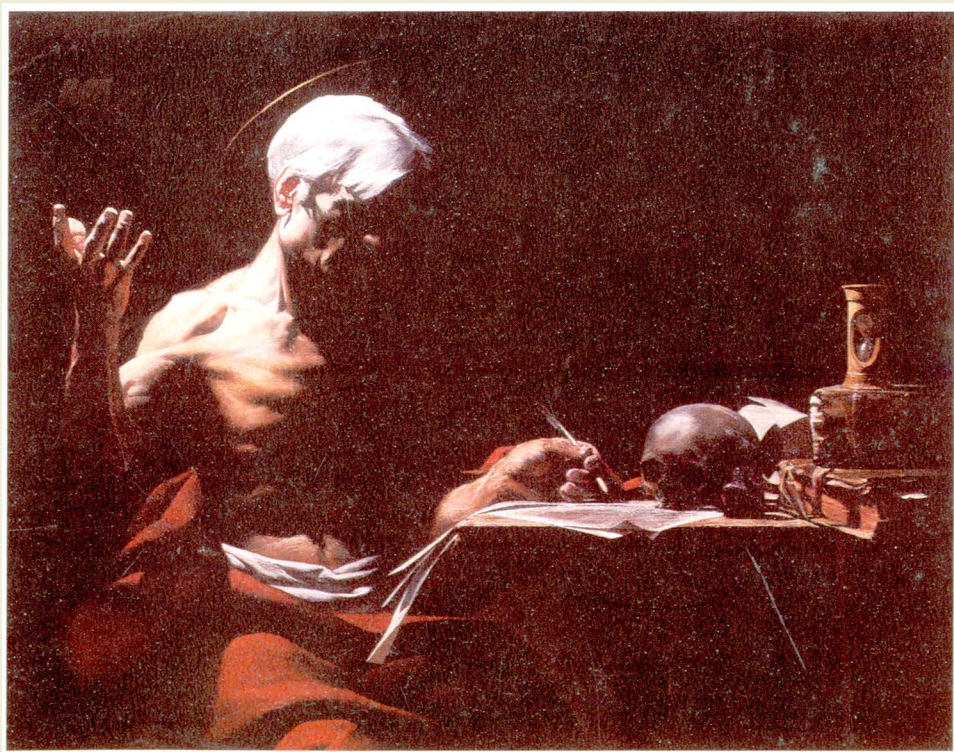
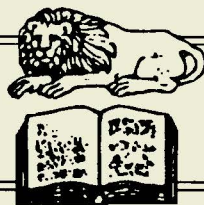

Jeromos füzetek

25. szám

Ősz '96

Szent Jeromos Bibliatársulat

« « « Budapest, 1996 » » »

Tartalomjegyzék

Szent Jeromos (Kisléghi Nagy Ádám festménye)	címfotó
Ajánlás	1
Gondolatok a Szentírásról [Csendes percek] (Thomas Merton)	2
Szentírásmagyarázat az Egyházban (Pápai Bibl. Bizottság)	3
Vallomás a Szentírásról [előadás] (Balás Béla megyéspüspök)	11
<i>Melléklet: Élő Ige Bibliaiskola, 15. óra</i>	[113-120]
Biblikus elmélkedések (Thorday Attila)	21
A magyar bibliafordítások története (Gyürki László)	25
Hírek, információk (Rajkai István, Székely István)	29
Olvasóink kérdezik (Gyürki László, Székely János)	33
A Szentírás és Tímea unokám [Kis Jeromos] (Gyuri bácsi)	37
Társulatunk életéből	38
Könyvajánlatunk	borító

J e r o m o s f ü z e t e k
Biblikus-lelkipásztori, gyakorlati folyóirat
lelkipásztorok, hitoktatók, bibliaapostolok számára
ISSN 0866-2207

Szerkeszti, kiadja és terjeszti:

Szent Jeromos Bibliatársulat

B i b l i a k ö z p o n t

1066 Budapest, Teréz krt. 28. I/6

Nyitva: hétfő-csütörtök 9-17 * ☎ 332-22-60

A szerkesztőbizottság tagjai: Rajkai István, Székely István,
Tarjányi Béla, Vágvölgyi Éva

Felelős szerkesztő: Tarjányi Béla

Grafika: Vágvölgyi Éva

Nyomda: Gödi Print Kft.

Ajánlás

Nem lehet tartós békére, igazságosságra és az egyének s a népek közti szolidaritásra épülő Európát létrehozni Jézus Krisztus és Evangéliuma nélkül, amely »Isten üdvösséget hozó ereje« (Róm 1,16).

(II. János Pál pápa üzenete a fiatalokhoz, 1991)

Gondolatok a Szentírásról

Nagyon, bár némileg homályosan szeretem a Biblia íróit. Közelebb érzem magam hozzájuk, mint majdnem minden más íróhoz, akit ismerek. Izajás, Mózes, Dávid, Máté, Márk, Lukács és János: mind-mind részesei az életemnek. Mindig itt vannak körülöttem. A hátam mögül néznek rám – komoly emberek, egy középkori katedrális homlokzatán a helyük. Érzem, mennyire törődnek velem, azt akarják, hogy megértsem, mit íratott le velük az Isten; mindig buzgó imádsággal vettek körül, és mindig szeretni és pártfogolni fognak.

Jobban hozzátartoznak ők világomhoz, mint a legtöbb, a világban most élő ember sokasága. Néha valóságosabban »látom« őket, mint azokat a szerzeteseket, akikkel együtt élek. Jól ismerem a Próféták és az Evangélisták napégette arcát, amelyet átformált az isteni ihlet fehéren izzó, veszedelmes jelenléte – hiszen úgy néztek Istenre, mint egy kemencébe, és szeráfok repültek le és tisztították meg ajkukat tűzzel. Örömmel és szent félelemmel olvasom könyveiket, »cum tremore divino« [isteni félelemmel], és szavaik belémépülnek. Ünnepeles, félelmetes, szent férfiak ők, akiket megalázott a leírt kinyilatkoztatás. Ők az én atyáim. Ők a »lángra gyulladt« férfiak a hétlépcsős hegy utolsó sorában. Mindig jobban és jobban hatalmába kerít látomásuk Isten Országáról és azon gondolkodom: milyen haszontalan dolog bármi mást keresni a földön, mint a bennük és a hagyományban kinyilatkoztatott igazságot. Az Egyház kincsés-tára ez, s egyedül ő nyithatja ki. (1949. augusztus 26.)

Thomas Merton naplójából, a »Jónás jelé«-ből

Pápai Biblikus Bizottság

SZENTÍRÁSMAGYARÁZAT AZ EGYHÁZBAN

(Folytatjuk a szöveg közlését Székely István fordításában)

B/ Szentírásmagyarázat az Egyház hagyományában

Az Egyház, Isten népe meg van győződve arról, hogy a Szentírás megértésében és magyarázatában a Szentlélek segíti. Jézus első tanítványai jól tudták, hogy nem voltak képesek a kapott ajándékot rögtön teljes gazdagságában felfogni. Kitartóan folytatott közösségi életükben tapasztalták meg a kinyilatkoztatás ajándékának állandó mélyülését és bővülő megismerését. Ebben felismerték – hatása és működése révén – a Jézus által megígért »igazság Lelkét«, aki elvezeti őket az igazság teljességére (Jn 16, 12-13). Így járja útját az Egyház is, Krisztus ígéretére támaszkodva: »S a Vigasztaló, a Szentlélek, akit majd a nevemben küld az Atya, megtanít benneteket mindenre, és eszetekbe juttat mindent, amit mondtam nektek« (Jn 14,26).

1. A kánon keletkezése

A Szentlélek vezetésével és az átvett élő hagyomány fényében az Egyház meghatározta azokat az írásokat, amelyeket Szentírásnak kell tekinteni, abban az értelemben, hogy »a Szentlélek sugalmazására vannak leírva, Isten tehát a szerzőjük, és ilyenekként kapta őket az Egyház« (*Dei Verbum*, 11), és tartalmazzák »azt az igazságot, amelyet Isten a mi üdvösségünkre le akart íratni a szent iratokban« (u.o.).

A Szentírás »kánonjának« rögzítése hosszú folyamat eredménye volt. Az Ószövetség közösségei (a különleges csoportoktól, például a prófétai köröktől és a papság környezetétől az egész népig) a szövegek bizonyos csoportjaiban Isten szavát ismerték fel, amely hitüket felkeltette és irányt szabott életüknek; e szövegeket – miként egy örökséget – hűséges kezekre bízta megőrzés és továbbadás céljából. Így azok immár nem csupán egyes szerzők ihletettséget fejezték ki; Isten népének közös tu-

lajdonává váltak. Ezeket a szövegeket tiszteletben tartja az Újszövetség is, amely azokat értékes örökségként kapta a zsidó néptől. »Szent iratokként« tiszteletben tartja őket (Róm 1,2), »amit az Isten sugalmazott« (2 Tim 3,16; v.ö. 2 Pét 1,20-21) és ami »nem veszítheti érvényét« (Jn 10,35).

Ezekhez a szövegekhez, amelyek az »Ószövetséget« alkotják (v.ö. 2 Kor 3,14), hozzáfűzte az Egyház azokat az Írásokat, amelyekben felismerte az apostolok hiteles, a Szentlélek által szavalt tanúságát (v.ö. Lk 1,2; 1 Jn 1,1-3; 1 Pét 1,12) mindarról, »mi mindent tett és tanított Jézus« (Csel 1,1), és olvashatta azokat a tanításokat, amelyeket maguk az apostolok és más tanítványok alakítottak ki a hívők közösségének létrehozására. Az Írások e második csoportjának később az »Újszövetség« nevet adták.

Ebben a folyamatban sok tényező játszott szerepet: az a bizonyosság, hogy Jézus – és vele az apostolok – az Ószövetséget sugalmazott Írásként fogadták el, s hogy Jézus húsvéti misztériuma annak beteljesedését képezi; a meggyőződés, hogy az Újszövetség írásai végső fokon az apostoli igehirdetésből erednek (ami nem okvetlenül azt jelenti, hogy valamennyit maguk az apostolok írták); az a tény, hogy ezek az Írások harmonikusak a hit szabályával és a keresztény liturgiával, amely felhasználja őket; végül az a tapasztalat, hogy összhangban vannak a közösségek egyházi életével, és képesek ezt az életet gyarapítani.

Amikor az Egyház összeállította a Szentírás kánonját, akkor egyúttal felismerte és meghatározta saját mibenlétét, s így a Szentírás ettől fogva mintegy tükör, amelyben az Egyház ismétellen ellenőrizheti önazonosságát, és az évszázadok során újból hitelesítheti annak módját, ahogyan saját maga válaszol folyamatosan az evangélium hívó szavára és annak továbbadását kívánó küldetésére (v.ö. *Dei Verbum*, 7). Ez a kánoni Írásoknak üdvösségközvetítő értéket ad és olyan helyet a teológiában, amely gyökeresen megkülönbözteti őket más ősi szövegektől. Bár az utóbbiak is fényt vethetnek hitünk kezdeteire, mégsem rendelkeznek soha a Szentírás tekintélyével, amelyet kánoni s így a keresztény hit értelmezésében alapvető könyvnek tartunk.

2. Az egyházatyák írásmagyarázata

Kezdettől fogva meggyőződés volt, hogy ugyanaz a Szentlélek, aki az újszövetségi szerzőket az üdvösség hírének leírására készítette (*Dei Verbum*, 7; 18), állandóan segíti az Egyházat is a bibliai szerzők sugalmazott Írásainak értelmezésében (v.ö. Irénéusz: *Adv. Haer.* 3,24,1; 3,1,1; 4,33,8; Origenész: *De Princ.* 2,7,2; Tertullianus: *De Praescr.* 22).

Az egyházatyák, akiknek különleges szerepük volt a kánon létrejöttének folyamatában, hasonlóan meghatározó személyek annak az élő hagyománynak a keletkezésében, amely állandóan kíséri és vezeti az Egyházat a Szentírás olvasásában és magyarázatában (ld. *Providentissimus Deus*, EB 110-111; *Divino Afflante Spiritu*, 28-30, EB 554; *Dei Verbum*, 23; PCB, *Instructio de historica evangeliorum veritate*, 1). A nagy hagyományon belül az egyházatyák az írásmagyarázathoz azzal járultak hozzá, hogy a teljes Szentírás alapján kidolgozták az Egyház tanító hagyományának formáját adó fő irányokat, és elindítottak egy gyümölcsöző teológiai gondolkodást, amely mindmáig a hívek oktatására és szellemi táplálékául szolgál.

Az egyházatyáknál fontos helyet foglal el a Szentírás olvasása és magyarázata. Ezt tanúsítják azok a műveik, amelyek közvetlenül az Írások megértését szolgálják, különösen a homíliák és a kommentárok, de a vitairatok és a teológiai művek is, amelyek fő érveit a szentírási hivatkozások képezik.

A Bibliát általában a templomban olvassák, a liturgia keretében. Ezért az atyák magyarázó előadásai mindig teológiai, lelkipásztori és kegyelemeszközi jellegűek, s a közösségeket, valamint az egyes hívőket szolgálják.

Az egyházatyák szemében a Biblia elsősorban Isten könyve, egyetlen Szerző egyedülálló műve. Ezáltal azonban az emberi szerzőket semmiképpen nem tekintik passzív eszközöknek. Sőt, képesek arra is, hogy az egyik vagy másik könyvnek önmagában is saját célt tulajdonítsanak. Nézőpontjuknak megfelelően azonban csak kevés figyelmet fordítanak a kinyilatkoztatás történeti fejlődésére. Számos egyházatyá a *Logos*-t, Isten Igéjét

mondja az Ószövetség szerzőjének is, s ezért az a meggyőződése, hogy az egész Szentírásnak krisztológiai jelentése van.

Az antióchiai iskola néhány egzegétájának (elsősorban Mopszuesztiai Teodornak) kivételével az atyák jogosnak érzik, hogy egy mondatot kiragadjanak a maga összefüggéséből és abban (így kiemelve, a környezettől függetlenül is) Isten által kinyilatkoztatott igazságot lássanak. Nem vonakodnak attól, hogy a zsidókkal szemben való hitvédelem vagy más teológusokkal folytatott viták során ilyen jellegű értelmezésekre támaszkodjanak.

Mivel az atyáknak elsősorban az volt fontos, hogy a Biblia üzenetéből testvéreikkel egységben éljenek, gyakran megelégedtek a saját környezetükben használatos bibliai szöveggel. Origenész módszertanilag a héber Bibliát használta, és ezt elsősorban azért tartotta helyesnek, hogy a zsidókkal szemben olyan szövegek alapján érveljen, amelyeket ők is elfogadhattak. Jeromost, a *hebraica veritas* [»héber igazság«] meghirdetőjét különnek tartották.

Az atyák többé-kevésbé gyakran allegorikus módszert használtak, hogy elhárítsák azt a megütközést, amit a Biblia némely részlete kelthetett egyes keresztényekben és a kereszténység pogány ellenfeleiben. De így is csak igen ritkán adták fel a szövegek szó szerinti jelentését és történeti vonatkozását. Az atyáknak az allegóriára való hajlama általában több, mint a pogány szerzők allegorikus módszeréhez való alkalmazkodás.

Az allegória használatának oka az a meggyőződés is, hogy a Bibliát, Isten könyvét Ő adta népének, az Egyháznak. Ezért annak egyetlen részét sem hanyagolhatjuk el, mondván, hogy elavult vagy véglegesen érvénytelenné vált. Isten egy mindig időszerű üzenetet küld keresztény népének. Az atyák bibliamagyarázataikban gyakran keverik egymással a tipológiai¹ és az allegorikus értelmezéseket, s ezek majdnem kibogozhatatlanul egymásba fonódnak. Ennek mindig lekipásztori és pedagógiai oka van, mert mindazt, amit megírtak, a mi okulásunkra írták meg (v.ö. 1 Kor 10, 11).

¹ Tipológiai értelem = átvitt, általánosító, előképi értelem. A ford.

Abban a meggyőződésben, hogy Isten könyvéről, tehát egy kimeríthetetlen könyvről van szó, az atyák úgy gondolják, hogy magyarázhatnak egyes részeket valamely meghatározott allegorikus módszerrel, de mindenkinek szabad más magyarázatot javasolni, feltéve hogy megőrzi a hithasonlóságot¹.

A patrisztikus egzegézisre oly jellemző allegorikus írásmagyarázat a mai emberre idegenszerűen hat. Mégis az az egyházi tapasztalat, ami az ilyen magyarázatokban kifejeződik, még ma is hasznos gazdagodás (v.ö. *Divino Afflante Spiritu*, 31-32; *Dei Verbum*, 23). Az egyházatyák bemutatják, hogyan lehet a Bibliát egy élő hagyomány keretén belül, igazi keresztény szellemben teológiai módon olvasni.

3. Az Egyház különböző tagjainak szerepe az írásmagyarázatban

A Szentírás, amit az Egyház ajándékkul kapott, az egész hívő nép közös kincse: »A szenthagyomány és a Szentírás Isten szavának az Egyházra bízott egyetlen szent letéteménye. Hozzá ragaszkodik Isten egész szent népe, amikor pásztoraival egyesülve állhatatosan kitart az apostolok tanításában és közösségében...« (*Dei Verbum*, 10; ld. még uo., 21). A hívőknek az Írás szövegeiben való jártassága természetesen nem volt egyforma az egyháztörténelem összes korszakaiban. De az egyházi élet megújulásának valamennyi fontos pillanatában – kezdve az első századok szerzetesi mozgalmaitól a II. Vatikáni Zsinatig – a Szentírás mindig elsőrangú szerepet töltött be.

Az említett zsinat azt tanítja, hogy az összes megkereszteltek, ha Krisztusban való hittel résztvesznek az Eucharisztia ünneplésében, Krisztus jelenlétét az Ő szavában is felismerhetik, mert »jelen van Igéje által, minthogy Ő maga szól hozzánk, amikor az Egyházban a Szentírást olvassák« (*Sacrosanctum Concilium*, 7). Ezzel az ige-hallgatással összhangban áll »az (Isten) egész népében meglévő hitérzék (*sensus fidei*)... Az Isten népe a szent tanítóhivatal vezetése alatt – és hűségesen reá hagyatkozva – már nem emberi tanításban részesül, hanem valóban Isten

¹ Az »analogia fidei« fogalmát a *Dei Verbum* magyar szövege (Szent István Társ., 1975., 12.pont) hithasonlóságnak nevezi. A ford.

Dokumentum

igéjét kapja (v.ö. 1 Tessz 2,13): így azzal a hitérzékkel, amelyet az igazság Lelke hoz létre és tart ébren benne, elveszíthetetlenül birtokolja 'a hitet, amely egyszersmindenkorra szóló öröksége a szenteknek' (v.ö. Júd 3), abban helyes ítélettel egyre mélyebben elmélyed, és azt mindig nagyobb teljességgel érvényesíti életében« (*Lumen Gentium*, 12).

Így az Egyház minden tagjának szerepet kell vállalnia a Szentírás magyarázatában. Lelkipásztori tisztük gyakorlása során *a püspökök* mint apostolutódok a legfőbb tanúi és hitelesítói annak az élő hagyománynak, amelynek fényében értelmezzük az Írást valamennyi korban. Az ő feladatuk, »hogy azt igehirdetésükkel, az igazság Lelkének fényénél, hűségesen őrizzék, kifejtsék és terjesszék« (*Dei Verbum*, 9; v.ö. *Lumen Gentium*, 25). A püspökök munkatársaiként *a papok* első teendője az igehirdetés (*Presbyterorum ordinis*, 4). Az írásmagyarázathoz különleges karizmában részesülnek, ha nem a saját gondolataikat, hanem Isten szavát hirdetik és az evangélium örök igazságát alkalmazzák az adott életkörülményekre (u.o.). *A papok és a diakonusok* feladata, hogy – főként a szentségek kiszolgáltatásakor – bemutassák azt az egységet, amely az Egyház szolgálata során összeköti egymással az ígét és a szentséget.

Az »ige szolgálóinak« mint az eucharisztikus közösség elöljáróinak és hitbéli nevelőknek fő kötelessége, hogy ne csak tanítsák, hanem segítsenek a hívőknek felfogni és megérteni, amit Isten ígéje a szívük legmélyén mond nekik, amikor a Szentírást hallgatják és elmélkednek. Így lesz a teljes *helyi egyház* – Izraelnek, Isten népének mintájára (Kiv 19,5-6) – egyetlen közösséggé, amely tudja, hogy Isten szól hozzá (v.ö. Jn 6,45), és amely a szívén viseli, hogy hittel és szeretetben hallgasson Rá, s szavának vezetésére bizza magát (MTörv 6,4-6). Az olyan közösségek, amelyek valóban Isten szavára hallgatnak s a hitben és a szeretetben egységben maradnak az Egyházzal, saját környezetükben az evangélizálás és a párbeszéd gyújtópontjaivá, társadalmi változások elindítóivá lesznek (*Evangelii nuntiandi*, 57-58; CDF, *Útmutatás a krisztusi szabadságról és a felszabadításról*, 69-70).

A Lélek természetesen megadatik az egyes keresztyéneknek, férfiaknak és nőknek is, úgy, hogy »lángol a szívük«

(v.ö. Lk 24,32), amikor imádságuk konkrét személyes életükhöz kapcsolódik, és imában teszik magukévá a Szentírást. Ezért a II. Vatikáni Zsinat sürgetően kívánja, hogy minden lehető módon tegyünk könnyen hozzáférhetővé a Szentírást (*Dei Verbum*, 22; 25). Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy egy ilyen szentírásolvasás sohasem tisztán egyéni, mert a hívő az Írást mindig az Egyház hitén belül olvassa és értelmezi, majd utána olvasásának gyümölcsét átadja a közösségnek, s így a közös hitet gazdagítja.

Az egész bibliai hagyomány és különösen Jézus tanítása az evangéliumokban Isten szava kiváltságos hallgatónak nevezi azokat, akiket a világ *egyszerű származásúaknak* tekint. Jézus felismerte, hogy a műveltek és bölcsek elől elrejtett dolgokat Isten az egyszerűeknek kinyilatkoztatta (Mt 11,25; Lk 10,21), és hogy Isten országa azoké, akik olyanok, mint a gyermekek (Mk 10,14p).

Hasonlóképpen azt is kijelentette Jézus: »Boldogok vagytok, ti, szegények, mert tiétek az Isten országa« (Lk 6,20; v.ö. Mt 5,3). A messiási idő egyik jele, hogy a szegényeknek hirdetik az evangéliumot (Lk 4,18; 7,22; Mt 11,5; v.ö. CDF, *Útmutatás a krisztusi szabadságról és a felszabadításról*, 47-48). Azok, akik elesettségükben, minden emberi hatalom és segítség hiányában látják, hogy kénytelenek egyetlen reményüket Istenbe és az Ő igazságosságába vetni, úgy képesek felfogni és megérteni Isten szavát, hogy azt az egész Egyháznak komolyan kell vennie s arra szociális téren megfelelő választ is kell adnia.

Minthogy az Egyház elismeri a különböző adományokat és szerepeket, amelyeket a Lélek támaszt a közösség szolgálatára, kiváltképpen a tanítás adományát (1 Kor 12,28-30; Róm 12,6-7; Ef 4,11-16), azért különösen nagyra becsüli azokat, akiknek különös adománya: a szentírásmagyarázat terén való szakértelmükkel hozzájárulni Krisztus testének felépítéséhez (*Divino Afflante Spiritu*, 46-48. EB 564-565; *Dei Verbum*, 23; PCB, *Instructio de historica evangeliorum veritate*, Bevezetés). Bár munkásságukat nem mindig fogadták olyan nagyrabecsüléssel, mint napjainkban, mégis azok az *egzegéták*, akik tudásukat az Egyház szolgálatába állítják, egy olyan gazdag hagyomány résztvevői, amely az első századoktól, Origenésztől és Jeromos-

tól a legújabb időkig, Lagrange és mások tevékenységéig ma is folytatódik. A Szentírás pontos értelmének kutatásához, ami ma különös hangsúlyt kap, szükség van mindazoknak egyesített erőfeszítésére, akik értenek az ókori nyelvekhez, a történelemhez és a kultúrákhoz, a szövegtörténethez és az irodalmi formák elemzéséhez, s akik jártasak a tudományos kritika módszereiben. A szöveg eredeti történeti összefüggésére való figyelem mellett azt várja az Egyház az egzegétáktól, hogy ugyanaz a Szentlélek vezesse őket, aki a Szentírást sugalmazta. Így valószínűleg meg, hogy »Isten igéjének szolgálói közül a lehető legtöbben képesek lesznek valóban táplálékul nyújtani a Szentírást Isten népének« (*Divino Afflante Spiritu*, 24; 53-55; EB 551, 567; *Dei Verbum*, VI.Pál, *Sedula Cura*, [1971]). Különös öröm azoknak a nőknek napjainkban egyre növekvő száma, akik egzegétává képzik magukat. Ők új meglátásokkal gazdagítják a szentírásmagyarázatot, és rávilágítanak olyan szempontokra, amelyek feledésbe merültek.

Ha a Szentírás, amint az előbbieken említettük, az egész Egyház kincse és része a »hitletéteménynek«, amelyet kötelessége mindenkinek, a lekipásztoroknak és a híveknek »őrizni, hirdetni és közösen megvalósítani«, akkor feltétlenül igaz, hogy »kizárólag az Egyház eleven tanítóhivatalára van bízva az a feladat, hogy hitelesen magyarázza Isten írott vagy áthagyományozott igéjét. Tekintélyét Jézus Krisztus nevében gyakorolja« (*Dei Verbum*, 10). Így végső fokon a tanítóhivatal feladata is, hogy biztosítsa a magyarázat helyességét és esetenként azt is jelentse ki, hogy valamely konkrét értelmezés összeegyeztethetetlen a hiteles evangéliummal. Ezt a feladatot Krisztus Testének *koinóniájában*¹ látja el, amikor hivatalosan kinyilvánítja az Egyház hitét, hogy ezzel szolgálata legyen az Egyháznak. Ennek érdekében konzultál a teológusokkal, az egzegétákkal és más szakértőkkel, akiknek jogos kutatási szabadságát elismeri és akikkel kölcsönös kapcsolatban áll. A közös cél »Isten népét megtartani az igazságban, amely szabaddá tesz« (CDF, *Útmutatás a teológusok egyházi hivatásáról*, 21). (Folytatjuk)

¹ Közösségében. A ford.

Balás Béla**Vallomás a Szentírásról**

Társulatunk püspök-elnökének bevezető előadása
a Szent Jeromos Bibliatársulat apostolképző szemináriumán

Gyakorló lelkipásztor, úgynevezett »mezei« teológus beszél Önökhöz. Ezért most ne várjanak valamiféle különleges okosságot. Másféle »csatornán« próbálok közelíteni. Mondanivalóm inkább vallomás, bizonyos »helyszíni közvetítés« a magam tapasztalatából. Bemutatom az összegyűlt és feldolgozott élményeimről, bennem miként él a Szentírás, és ebből következően hogyan látom a világot.

I. Isten szakadatlan szól hozzánk!

a.) Sokan közülünk abban a tévhitben élnek, hogy ha visszaszerzik az ingatlanjaikat, megvásárolják a régi egyenruhákat, kitűzik az ősi jelvényeket, akkor újraindul az elvett iskola, talpraáll az apácarend, megjelennek a cserkészek. Szép számmal akadnak naív lelkek, akik úgy gyűjtik a diplomáikat, mint a régi grófok a trófeákat. A jegyzeteik, mint monolit kövületek süllyednek az agyukba. Természetesen tanulnak szentírásstudományt is, s azt hiszik, ennyi elég is, ettől a világ máris különbbé válik.

A valóságban viszont rengeteg másra is szükség van. A szakértelmen kívül kell „szív” is. Szükség van az indulatok „hőfokára”, korszerű stílusra, a magánéleten átparázsló meggyőződéssre, látható tettekre..., végső soron az élő Istennel való bizonyos konzensialitásra. Isten természetesen nem azonos valamiféle papírhalmazzal. A róla szóló tudomány is – csak állványzat a Titok körül. Vele kapcsolatban a Zsidókhöz írt levél elképesztő dinamizmust sejtet: „Miután többféleképpen, különböző módon szólt hajdan Isten a próféták útján az atyákhoz, e végső korszakban Fia által szólt hozzánk” (Zsid 1, 1).

b.) Isten közeledése, s ennek következtében a világ életrekelése nem az írásbeliséggel kezdődik. „Többféleképpen, különböző

ző módon" történt az; de mit jelent, hogy „próféták útján” (Zsid 1,1), „angyalok által” (Zsid 2,2)? Mi a prófétai jel, az angyali szó? Amint a földgolyón szüntelenül keresztülzúzáporzik a szemnek láthatatlan gamma-sugárzás, úgy az Isten szeretete is jelen van a világban. A mindenség nem „szekularizált” (Róm 1,20), legfeljebb a mi agyunk szikkadt. Fülünk van, de nem hallunk, szemünk van, de nem látunk (Mt 13,15), pedig a világ tele van „példabeszéddel” (Mt 13,35). A nicaraguai költő, Ernesto Cardénál, mielőtt nekikeseredve politizálni kezdett volna, még „látott”. Egy alkalommal így ír: „A meteorok írásvonala az égen és a csúszómászók nyoma a homokban, a vándormadarak tovahúzó röpte őszi éjszakákon..., az évgyűrűk egy cédrus törzsében... mind-mind... üzenetet közvetítenek.” Hozzá hasonlóan a modern misztikusok: a német Guardini, a francia Foucauld, az olasz Carlo Carretto, az amerikai Merton és sokan mások is észrevették a nekünk szóló jeleket. A piarista egyetemi tanár és költő, Sik Sándor a „Mindennevű” című versében Nazianzi Szt. Gergelyre utal vissza. Ha zörren az ablak – tudja, Isten sétálni hívja, amikor bejön egy kutya, s mancsát a térdére teszi, akkor ő elszégyelli magát, mert még a kutya szeméből is az Isten hűségét érzi. Az anglikánból katolizált Chesterton állítja, hogy a világmindenség csendje: a betegszoba irgalmas csendje, mert „ha meghallanánk az angyalok kacagását, a kábító energia a földhöz váгна...”

c.) Jézus – övéin – számon is kéri a jelekre való érzékenységet. Hiszen azok, mint a nyomjelző lövedékek, vezetik is az aszociációk sorozatát, az ész logikáját. A természet jelei összefüggnek az „idők jeleivel” (Mt 16,3). A jelek jele pedig, amit a karácsonyi angyal hirdetett (Lk 2,12), maga Jézus Krisztus. Benne artikulálódik Isten minden szeretete, rajta arcot ölt a világ értelme (Jn 3,16). Az ő eljövetele – az első – az emberi történelemnek bizonyos értelemben nem a közepe, hanem a startvonala. Ami odáig történt, az készülődés, ami azután jön, az a kicsomagolás, a „forgalmazás”. Gyerekeknek úgy magyarázom az Ószövetséget, hogy az óriási ajándécsomag. Csupa titok. Múlnak az évszázadok, jönnek az adventi próféták, s elkezdődik a csomag bontása. Egyre jobban látszik, hogy mit rejtenek a borítások (2

Kor 3,16); tisztul a Messiás-fogalom, szelídülnek a szokások, megerősödik a monogám házasság. Állandósul a várakozás, fokozódik a készülődés. Hegyre visz az ösvény, s Valaki jön velünk szembe. Jézusban találkozik ég és föld, Isten és Ember. Az egész Újszövetség nem más, mint ennek az ajándéknak a bemutatása, majd „felhasználása”. A katolikus dogmatika Jézus Krisztus személyének az elemzése. Ő akkorát hozott önmagában, hogy utána az első 400 évet betöltik a krisztológia és a mariológia fölfedezései. Nyomukban kivirágzik a kegyelemtan, majd megjelenik a szentségtan, kifejlődik a morális és az egyháztan. Ma már foglalkozunk a következményekkel is: az emberről, a társadalomról szóló tanításokkal. Máig érvényes Izajásnak Szent Pál által is idézett szava (1 Kor 2,9): „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szív föl nem fogta, amit Isten azoknak készített, akik szeretik őt.”

II. Isten megértett és leírt szava: a Biblia

a.) Szakemberek eljátszottak a gondolattal, hogy mi változna abban az esetben, ha valamelyik kumráni barlangból előke-rülne egy „ipari csoda”. Találnának egy eddig ismeretlen szerkezetet, amiről kiderülne, hogy ókori videó. Eredeti kép- és hangfelvételeket tartalmaz a názáreti Jézusról. Az egyik egyetem laboratóriumában át tudnák tenni mai rendszerre, s látnánk-hallanánk „első kiadásban” a Hegyi Beszédet, s minden továbbit, ami történt. Azt mondják – s bizony igazuk van –, hogy az nem lenne akkora szenzáció, mint a kezünkben lévő Szentírás. Az ún. „eredeti”, a történelmi prototípus ugyanis éppúgy bizonytalanságban hagyna minket, mint az elsőket. Látnánk a mindenben hozzánk hasonlóvá vált (Fil 2,7) ács fiát (Mt 13,55), aki még ötven esztendő sincs (Jn 8,57), aki felől még korának legnagyobb prófétája is csak kérdezősködött (Mt 11,3). Az eredeti képek igazából a régészeket, a nyelvtudósokat, a filmrendezőket örvendeztetnék.

A kezünkben lévő írott Biblia több, mint csupasz látvány. Ez már a „megtalált” Jézus. Ez a felfedezett igazság, a Szenlélektől értelmezett esemény. Ez a leleplezett és beteljesedett Ószövetség. Ezért is becsülik meg nagyon. Jobb helyeken a fő-

papi ceremóniák élén viszik feltartott kézben. Égő gyertyák közt olvassák, és a felolvasás végén megcsókolják. A szentélyben díszes trónuson őrzik, mint az Eucharisziát. Az ősegyházban kisebb papi rendhez tartoztak, akiket lektorokká avattak. Csak ők nyúlhattak hozzá, és olvashattak az egybként is „drága” példányokból. Aki pedig a szent iratokat az üldözések idején ijedtében kiszolgáltatta a hatóságoknak, az hittagadóvá vált. A többiek az ilyen embert „traditor”-nak bélyegezték, s messze kerültek...

b.) Eredeti kézirat nem maradt ránk. Az egyiptomi papíruszás kiszáritott lapjaira, kézzel, primitív tintával írt szövegek hamar kifakultak. Ha nem téglába égették vagy rézre karcolták a betűket, akkor azok a növényi eredetű felületen elmosódtak. A tekeres formájú írás fakult, töredezett, s még mielőtt olvashatatlaná vált, le kellett másolni. Így érthető, hogy kb. 50 évenként készültek az újabb és újabb másolatok. A kezdetleges technika és a ritka alapanyagok miatt egy-egy példány ára felérhetett a mai méregdrága színes tévék árával. A használhatatlanná vált iratokat, mint a halottakat, tisztelték. Nem dobták ki. Úgynevezett „genizába”, tekercestemetőbe tették. Szerencsénkre a régészek, valahol Egyiptomban, rábukkantak egy ilyen furcsa „sírboltra”. A mai módszerekkel már azt is el lehetett érni, hogy ezek az évezredek, eddig holt sorok életre keltek, újból olvashatókká váltak. Kiderült, hogy szinte betű szerint egyeznek a mostani példányaink szövegével.

Gerhard Kroll jezsuita, német tudós azt is megvizsgálta, hogy a különböző ókori kéziratok hogyan viszonyulnak egymáshoz. Hitvédelmi ereje van az eredményének. Összehasonlító táblázata szerint a legtöbb filozófiai vagy irodalmi műnek másolata csak a 10. századtól maradt ránk. Az Újszövetség első teljes szövegtanúja viszont már a 4. századból épen maradt. Sőt, az eddigi legrégebb kézirat-töredéket (a János-evangélium egy részletével) a Kr.u. 125-ből származtatják. A felfedezője nevével keresztelték el „Ryland” papírusznak. Ezeket a felbecsülhetetlen értékű dokumentumokat a világ különböző tudományos intézeteiben páncélszekrényben őrzik. Már régen mikrofilmre vették, úgy, hogy a kutatók mindenhez hozzáférhetnek, egymás eredmé-

nyciről naprakészen tájékozottak. Az eredeti nyelvek rekonstrukciója, a fordítások pontosítása a világ szakembereinek szeme előtt történik. A szakma lelkiismerete vigyázza.

Ma már tragikomikus emlékké zsugorodik a 60-as évek egyházellenes harca. Közpénzeket pocskéltak silány, szovjet broszúrákra, bibliaellenes fércművekre. Hírhedtté vált bizonyos „Kriveljov” nevű szerzőnek az „evangéliumi legendákról” összehordott műve. Esztergomban a biblikum-órákat öreg professzorunk 5 percnyi Kriveljovval kezdte. Mit is mond az elvtárs? – s idézett egy döbbenetes ökörséget –, azután bemutatta, hogy mit válasszol erre a szaktudomány. Dóltünk a nevetéstől. Túlságosan is nagy lett a siker, abba kellett hagyni ezt a rovatot, mert tanárunk állását kockáztatta. Természetesen mi a helyi könyvesboltban megvettük a „divatos” kis füzetkét, s magunk folytattuk a vizsgálódást. Akkor vettem észere egy újabb alpigazságot. Minden állítás annyit ér, amennyire azt a hirdetője bizonyítani tudja. Döntő tehát az, hogy milyen és mennyi forrásmunkára hivatkozik a szerző. Kriveljov a könyve végén kb. 10 forrást emlegetett. A tizből hat ismeretlen szovjet szerző, a többi pedig még a múlt században élt, régen elavult, megcáfolt nyugati racionalista volt. Mi a főiskolán akkoriban az öt kötetes Simon-Pra-do tankönyvből készültünk. Ennek a hatalmas műnek minden oldalán, szinte minden sorhoz, apróbetűs lábjegyzet csatlakozott. Abszolút világos volt adatról-adatra az állítás eredete. Ott volt a kutató neve, a könyvének címe, a kiadás éve, helye, a lapszám, sőt a döntő szakaszoknál eredeti nyelven beidézve az igazoló szöveg. A kötetek elején pedig kb. tíz oldalnyi, témakörökbe rendezett, abc-sorrendben közölt forrásmunkák jegyzéke állt. Dólt betűkkel még a másvallású szakemberek idevonatkozó munkáit is jelezték. Ezek után, Kriveljovot és a spanyol szerzőpárost összehasonlítva egyértelmű volt, hogy mi a „legenda”, és hol kezdődik a tudomány.

c.) A Biblia lapjain hatalmas kincs van a kezünkben. Válasz a lét alapkérdéseire, információ az egyén sorsáról, a világ értelméről. Jelentés a „túlpartról”, sőt, magának a Végtelen Istennek a névjegykártyája... Tökéletesen érthető tehát a régiek gondoskodó figyelmessége, amellyel egy betűcskét se, egy vesszőt se

vesztettek az átszarmazó örökségből. Érthető a maiak szomjú-sága is. Ártatlanul börtöntjárt papok mesélték, alkalom adtán sikerült egy vékonyka Újszövetséget becsempészni valamelyik cellába. Az állandó motozás veszélye miatt nem merték eredeti formájában rejtegetni. Szétszedték lapokra és egymás közt cse-reberélték a széttépett Biblia részeit; Isten ígéje ott keringett a „pokol tornácán”. Hihetetlen erőt adott egyiküknek például a sapkája bélésében őrzött Efezusi levél néhány fejezete. Kívülről tudta minden sorát. Százszor és százszor ízlelgette, fontolgatta, imádkozta.

Emlékszem az ötvenes évek elejére. A legvadabb terror ide-jén csöppentem bele az illegális Regnum Marianum közösségbe. Az egyik tavaszi vasárnap akadályversenyt tartottunk a Pilis-ben. Reggeltől estig jártuk az akkor még elhagyatott vidéket egy Kis-Ázsia – Közel-Kelet „vaktérképpel” a kezünkben. Mi voltunk Szent Pál és a kísérete. Fel kellett ismernünk, hogy hol járunk, – s azt rögvest rá kellett rajzolniunk a térképünkre. Tudni kellett, amit Pál is tudott, hinni kellett úgy, amint ő, s ezek birto-kában ki kellett vágnunk magunkat ezeryi vérszől, csábító csapdából, úgy, amint ő is tette. Igen ám, de mint kezdő kisdí-ák, aki sötétedés után lopakodott a lakásokon tartott hittan-órákra, honnan is tudjam, hogy ki volt Szent Pál?! A máig hasz-nálatos Békés-Dalos féle, modern szentírásfordítás csak 1951-ben készült el. Évekbe tellett, amíg elterjedtek az első becsemp-észett példányok. A nagyszabású játékra tehát úgy készültem hónapokon át, hogy egy valahonnan előkerült régebbi kiadás-ból kézzel kimásoltam Pál életét.

Csak sok év múltán találkoztam Bradburynak a „Fahren-heit 451” című kisregényével. Az amerikai tudományos-fantasztikus irodalom e remekéből filmet is készítették.

Játszódik a „Gutenberg galaxis” után, a hanyatló Európá-ban. Az emberek régen leszoktak az olvasásról, s vele együtt a gondolkodásról is. A Tűzoltóság már csak égetéssel foglalkozik. A titkon olvasókat feljelentik, s elkobzott könyveiket elégetik. A papír gyulladási hőmérséklete: Fahrenheit 451 fok. Innen a vészijósló cím... Amelyik ház tetején nincs antenna, az eleve gya-

nús. Ha a lakó nem tévézik esténként, akkor mit művel? Csak nem olvas? Az hihetetlenül veszélyes lenne az államra... Az olvasó, és így feltehetőleg gondolkozó polgár nehezebben csapható be, s esetleg még önállósítja is magát. Montag, a parancsnok, egyre kíváncsibbá válik, egyeseknek miért oly fontos a könyvük, hogy érte mindent kockáztatnak. Az egyik riasztásuk alkalmával, amikor a tettenért idős néni mint az anyamadar borul a lángbaboruló könyveire, ellop egy könyvecskét. Otthon, éjszákánként, szívdobogva betűzgeti az ismeretlen szöveget. Kiderül, hogy Máté evangéliumát tartja a kezében. Rájön, hogy eddig ő hamis Krisztusban hitt. Álszent, édeskés, semmit se követelő, mit sem érő vallás vette körül... Váratlanul félbeszakadnak a gondolatai, mert a saját felesége rajtakapja tiltott olvasáson. Most rá kerül a sor. Önmaga ellen kell föllépnie. A szirénázó, csillogó tűzpiros rohamkocsi odaszáguld a lakásuk elé. Montag égeti a könyveit, de velük együtt a hitvesi ágyat is, s az egész eddigi hazug világát. Odavágja a lángszórót, és kimenekül ebből az elátkozott kultúrából. Rozsdás sínek mentén eljut az erdő mélyére, ahol már várják az előtte elbujdosottak, a „könyvemberék”. Fel s alá sétálnak a tó partján, s addig tanulják azt a magukkal hozott egyetlen könyvet, amíg betéve nem tudják. Mihelyt megbízhatóan működik a memóriájuk, a kimenekített kötetet – a bűnjelet – elégetik ők is. Most már nem kell, mert eggyé váltak a könyvvel. A maguk régi nevét is leteszik, s azontúl a megtanult mű címén mutatkoznak be: „én vagyok Gróf Monte Christo első kötet”, „én meg a második”, „Ezekiel próféta vagyok az Ószövetségből”..., s így tovább.

A könyv olvastán eszembejutott a régi latin mondás: „timeo hominem unius libri”, „félek az egykönyvű embertől”. Az ugyanis lehet rémisztően buta is, de ennek fordítottja is bekövetkezhet. Aki szinte eggyé válik egy könyvvel, például a Bibliával, az lehet elképesztően bölcs is. A kereszténynek ez utóbbi fajtához kellene tartoznia. Ha Isten szava számomra már nem pusztán a papíron van, hanem belém épül, akkor elérte a célját. A hitem életté válik. Ez azt jelenti, hogy amíg az iskolás hittanból legfeljebb langyos illemtan következik, addig a bibliás ember kitűnő érzékkel eltalálja, az adott körülmények közt, hogyan kell Jé-

zust követnie. Az ilyen embernek ugyanis, mint a jó muzsikusnak, „belső hallása” van, élő Szentlélekre figyel, hűségét megtartva, könnyedén tud – ha kell – változni is. A változások soha nem ötletszerűek, nem a divathoz igazodnak, hiszen azoknak a partitúrája a kinyilatkoztatásban rejlik. Évezredek kottája a tudományok királynőjének mondott „dogmatikában” szólal meg. A „dallam”: a dogma. Ez persze nem a politikai „tabu”, hanem a vallási „irányfény”. A dogma háttere a biblikum, pontosabban: az abban rejlő élet. Más hasonlattal: a felismert hittétel olyan, mint a sugárzó érc, s mögötte az uránbánya, a biblikum. Az egésznek a mélyén pedig ott az Isten, aki által minden lett (Jn 1,3).

III. Isten szavát helyesen kell értenünk!

a.) Diákéveim során szellemi étvágyam újabb és újabb kalandokba sodort. Chesterton „paradoxonjait” olvasgatva jöttem rá, nem kell félnünk semmiféle földi ellenféltől. Ő úgy vette észre a kereszténység igazát, hogy összeolvasott mindenféle hitellenes iratot. Azok belső ellentmondásai józanították ki. Rátalált az ellentétes irányokból támadók sorai nyomán az ostromlott Központra, a katolikus hitre.

Ez az élmény bátorított, amikor kézbevettem a hitehagyott papnak, Baranyai Árpádnak „A hitetlenség apológiája” című kötetét. Az illető hetet-havat összeírt, hogy önmaga aposztáziáját igazolja. Érdeklődve vettem magam bele a fölhánytorgatott problémákba. Tudtam, ha felingerel egy kérdés, addig nem nyugszom, amíg azt nem tisztázom. A gondolkodással, az utánjárással csak nyerhetek. Így is történt. Baranyai állította, ha igazán elterjednek a népnyelvű bibliák, az lesz a vég. Szerinte a katolikus egyház halálos veszte: a saját Bibliája. Azt rögtön észrevettem, hogy a gondolat nem új. Száz évvel ezelőtt az akkori, úgynevezett modernisták, meg azóta jó néhány szekta, szembeállítják a Biblia Jézusát az egyház Jézusával. Az viszont tényleg elgondolkodtatott, hogy egyházunk mennyire óvatos. A 20. századi katolikus bibliamozgalom, vagy a II. Vatikáni Zsinat liturgikus reformja (a kötelező népnyelv tekintetében) bizony, alaposan lemaradt Husz János reformjától.

b.) Az eleinte megmosolygott okvetetlenkedést lassan kezdem megérteni. No, nem a hitetlen pap módjára, hanem az egyház javára. A nagyon régi, más kultúrában keletkezett iratokat valóban félre lehet magyarázni. Az anyaszentegyház, mint jó anya, ettől féltette gyermekeit. Iskolapélda a tévedésre: az utolsó vacsora terméből feljegyzett párbeszéd félrehallása. Jézus feltűnően komoly és ijesztő dolgokról beszélt. Ekkor a hősködő apostolok közbevetették: „Itt van két kard”; talán a házigazdák faldíszei lehettek, még a Makkabeus-korból megőrizve. A Mester azonban csak annyit mondott: „Elég!” (Lk 22,38). Mióta a világ világ, minden épeszű olvasó úgy értette ezt, hogy „elég ebből az ostobaságból, indulunk a Getszemáni kertbe”. A középkor elején azonban a „két kardra” államfilozófiát alapítottak. Azt állították, hogy két kard: vagyis a pápa meg a császár elég a világ kormányzásához, harmadikra már nincs szükség. Kínosabb, amikor valaki úgy ferdíti el Jézus szándékát, hogy pl.: a vacsora közben önmagára mutatott, amikor ezt mondta: „ez az én testem”, s az ételre gondolt, mondván: „vegyétek és egyétek...”. Köztudott, hogy az immár több száz irányra szétszakadt protestantizmus mindegyik ága ugyanarra a Bibliára hivatkozik, csak azt másként értelmezve. Az ókori manicheusok a házasságot vetették el, a középkori katharok a kastélyok kincseit szórták máglyára, manapság meg kollektív öngyilkosságokat követnek el..., s mindezt a Bibliára hivatkozva. Bizony, ez már nem tréfa. Még azt az ártatlan játékot sem veszem szívesen, amikor jeles napokon kisközösségekben igekártyákat húznak, s az így véletlen folytán hozzájuk került szentírási idézetben Isten akaratát vélik felismerni. Nem olyan könnyű megtalálni Isten akaratát.

c.) Ha a Biblia egy-egy mondatát kiszakítom az összefüggéséből, növekszik a szubjektív, az egyéni értelmezés, sok esetben a félreértelmezés lehetősége. Igaz ugyan, hogy Isten Szentlelkét nem kötik a mi szabályaink, miként a szél, „ott fúj, ahol akar” (Jn 3,8). Mondhatja Ágostonnak, hogy „vedd és olvasd”, – s ő ekkor oly pontosan rátalál a Római levél 13. fejezetének a 13. versére („Eljünk tisztességesen..., ne lakmározásban és részegeskedésben...”), mintha az csakis neki íródott volna. Az is igaz azonban, hogy felfogóképességemet befolyásolhatja az időjárás-

változás, rejtett betegség, gonosz propaganda, hiányos műveltség és még sok más. Könnyen áldozatává válhatok ilyen esetekben akármelyik szekta elszánt ügynökének.

A Szentírásnak nemcsak egy mondatát, de még egy egész könyvét se ragadhatom ki a környezetéből. A búskomor Prédikátor alapján nem állíthatom, igaza van a pesszimista Schopenhauernek, ezen a bolygón nem lehet élni. Még jó, hogy kiábrándult huszadik századi nyomoroncok eddig nem figyeltek fel ezekre az unalmat szuggeraló, a kétségbeesést sugalló mondatokra, hogy „minden hiábavaló..., fölkel a nap, de úgyszólván... semmi értelme az egésznek...” Akik közel jártak a szellem pályájának ehhez a széléhez, mint pl. az ateista egzisztencialisták, azokról mondják is, hogy a fasizmusnak, a világháborúknak a szálláscsinálói. A Bibliában szerencsére más is van. Van nekünk csodálatos Kolosszei levelünk, káprázatos távlatokat nyitó „Jelenéseink”, s az a sokat emlegetett János-idézetünk, miszerint „úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiaát adta oda...” (3, 16). A Bibliát „sztereóban” kell hallanunk, eseményeit „szélesvásznos” kell látnunk. A Biblia nem valami szélsőleges idézetgyűjtemény. A mai technikával egybefűzött Könyv, igazából egy egész Könyvtár, amelynek egységes a rendszere. Hasonlítják hatalmas asztal körül tanyázó, 72 tagú társasághoz. Az egyes szerzők beszélgetnek, néha egymásnak nemet is mondanak, de végül közös a zárónyilatkozatuk. Ez érthető is, hiszen az asztaltársaság vendéglátója, az egésznek a fő szervezője – a sugalmazó Szentlélek. A napi liturgia az ünnepeknek megfelelően fel-fel erősít szólóhangokat. Így bekövetkezhet néhanapján, hogy búsong Jeremiás, vagy átkozódik Izajás, de ugyanabban az egyházi évben (!) az angyalok is énekelnek Lukács evangéliumában, és a pünkösdi szelek is zúgnak az Apostolok cselekedeteiben. Isten szava, helyesen olvasva, egységes pedagógiával az Életre nevel. Döntő szempont tehát, amit Jézus a szamariai asszonynak magyarázott: „Lélek az Isten: akik imádják, lélekben és igazságban kell imádniuk” (Jn 4,24). Nem lehet az Írást – fundamentalista módon – betű szerint olvasni, mert „a betű öl, a Lélek pedig életet” (2 Kor 3,6).

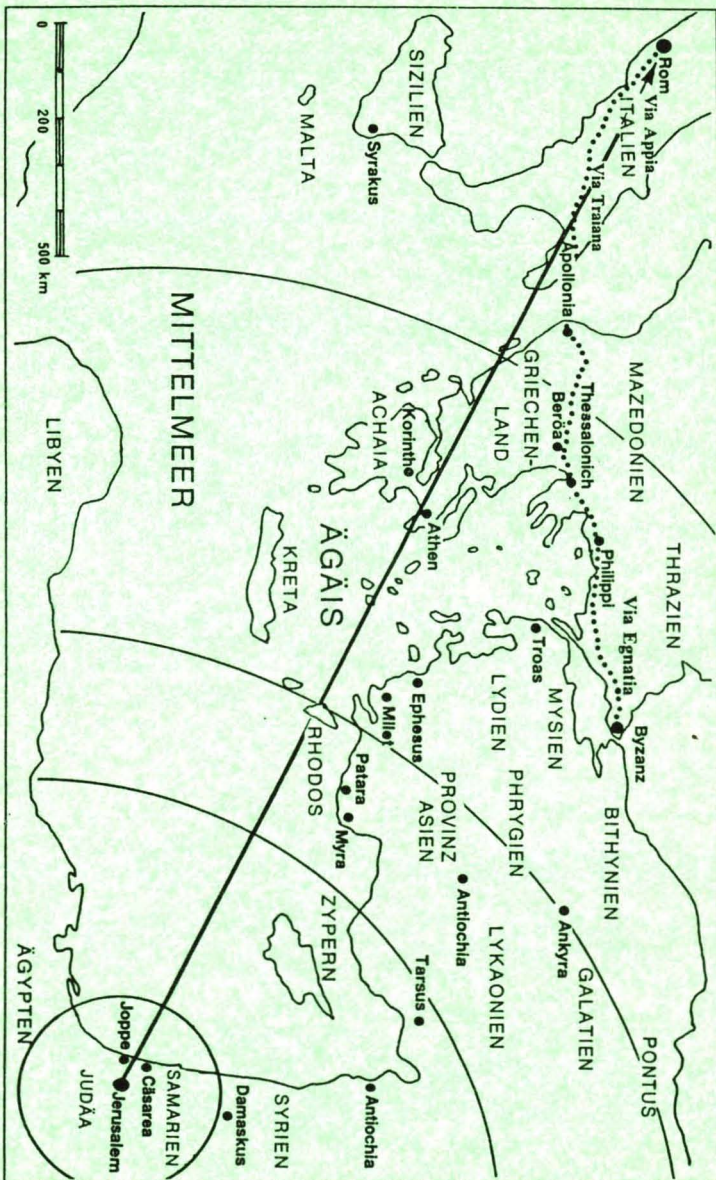
[Az előadás második részét következő számunkban közöljük.]

*Élő Ige***BIBLIAISKOLA****Szent Jeromos Bibliatársulat****AZ APOSTOLOK CSELEKEDETEI – Bevezetés****A Szentlélek****A) Alap gondolat**

A könyv ezt a címet csak a későbbi időszakban, a megírást követő 2. században kapta egy jól ismert ókori irodalmi műfaj nyomán, amelyben valamely nevezetes személyiség tetteit, cselekedeteinek történetét írták meg (pl. Nagy Sándor cselekedetei). Szerzőjét a korai egyházi feljegyzések egyhangúan Lukácsban, a harmadik evangélium szerzőjében jelölik meg. Mindkét műnek azonos a címzettje (»kegyelmes Teofil«); az Apostolok cselekedetei szerves folytatását adja a Lk-evangéliumban felvezetett teológiai szempontoknak (hitterjesztés Jeruzsálemtől a föld határáig; Jeruzsálem mint földrajzi középpont; Jézus örömhíre örömhír az egyetemes emberiség számára); a Szentlélek szerepe mindkét könyvben kiemelkedő.

Jézus tetteinek (halálának és feltámadásának) fényében Lukácsnál teológiai értelmet nyert tér és idő egyaránt. A tér középpontja (fókusz) Jeruzsálem, ahol a kereszt állt: Jézus útja, az üdvösség útja ide vezetett (ezt mutatja a Lk-evangélium felépítése: galileai működés – úton Jeruzsálem felé – kereszthalál és

„hogy tanúságot tegyetek rólam Jeruzsálemben és egész Júdeában, Szamariában és a föld határáig” ApCsel 1,8

feltámadás Jeruzsálemben); és az üdvösség innen árad ki a világra (amint ezt az Apostolok cselekedeteinek felépítése mutatni fogja: a jeruzsálemi ősegyház élete – a hit terjedése Palesztínában – a hit terjedése szerte a világon). Az idő (történelem) középpontja (Conzelmann: »az idők közepe«) pedig Jézus működése: megelőzte Izrael korszaka (Ószövetség Keresztelő Jánosig), és követi a Szentlélek, az Egyház korszaka. Mindennek, így az emberiség történetének is Jézus keresztje és a belőle fakadó üdvösség adja meg értelmét.

Ebben a gondolati egységben szemléli Lukács az egész történelmet, az ószövetségi időket, Jézus megjelenését és az egyház életét. Kettős művében (Lk és Csel) ezt mutatja be; ebből az Apostolok cselekedetei a második korszakkal, az Egyház korszakával foglalkozik.

A könyv (jelenlegi) címével ellentétben nem célja minden egyes apostol tevékenységének részletes bemutatása: a tizennégy apostol (a Tizenegy és Mátyás, valamint Pál és Barnabás) közül a legtöbbszörrel nem is foglalkozik, csak nevüket említi: András, Fülöp, Tamás, Bertalan, Máté, Jakab, Alfeus fia, Simon, Júdás. Mátyásról külön csak a megválasztás történetében van szó (1,15-26). Zebedeus Jakabnak csak haláláról értesülünk (12,2). János neve többször szerepel, de mindig Péter mellett (3,1-4,22; 8,14-25), Barnabás hasonlóképpen Pál mellett (9,27; 11,22-30; 12,25-15,39).

Egyedül Péter és főleg Pál tetteivel foglalkozik részletesen. Ennek az az oka, hogy Lukács nem egyes személyek művét akarja leírni, hanem az őskeresztény misszió történetét. Mindabból, amit Lukács az Apostolok cselekedeteiben Jézus mennybemenetelével kapcsolatban leír (szemben az evangéliumokban olvasható beszámolókkal), közvetve és főbb vonásaiban vázolja művének témáját és célját. Arról az időszakról kíván írni, amely az egyház születésétől (»Szentlélekkel fogtok megkeresztelkedni«) Jézus második eljöveteleig terjed (»úgy jön el ismét«), vagyis az egyház korszakáról. Arról az időszakról, amelyben a jézusi hit az egész világon elterjed (»...a föld végső határáig«).

B.) Az Apostolok cselekedeteinek felépítése

Mennybe- menetel	1. rész: Csel 1,1-8,3			
	Beve- zetés	Püünkösd → hittérítés → üldözés	görögajkúak	Saul-Pál
Lk 24,44-53	Csel 1,1-26	Csel 2,1-5,42		Csel 6,1-7,53
		Csel 7,54-8,3		

2. rész: Csel 8,4-15,35							
Sza- maria	egyiptomi pohárnok	Pál megté- rése	Korné- liusz	Antióchia	Jakab és Péter	Pál első missziós útja	Apos- toli zsinat
Csel 8,4-25	Csel 8,26-40	Csel 9,1-31	Csel 9,32-11,18	Csel 11,19-30	Csel 12,1-25	Csel 13,1-14,28	
							Csel 15,1-35

3. rész: Csel 15,36-28,31				
Pál második missziós útja	Pál harmadik missziós útja	Pál Jeru- zsálemben	Pál Cézáréában	Pál útja Rómába
Csel 15,36-18,22	18,23-21,17	21,18-23,35	24,1-26,32	27,1-28,31

C.) Bevezetés

A Szentlélek

A keresztények megszentelésének legfőbb művelője a Szentlélek; ő tölti el az első keresztény közösségeket ajándékaival és karizmáival. Az Egyházban kifejtett tevékenysége mégis különbözik az Ószövetségből ismert Isten Lelkének tevékenységétől. Kiadásának teljessége és egyetemessége azt jelenti, hogy Krisztus feltámadása óta beteljesedtek a messiási idők (Csel 2,16-38). Másrészt eljövetele kapcsolatban van a keresztséggel és a meghalt és feltámadott Krisztus misztériumába vetett hittel (Csel 2,38; 10,47; 19,1-7). Jelenléte állandó, és Pál azt állítja, hogy a megváltottak a »Szentlélek templomai«, »Isten templomai«, (1 Kor 6,11.19; vö. 3,16k), és hogy valóságos közösségben vannak vele (2 Kor 13,13). És minthogy »akiket Isten Lelke vezérel, azok Isten fiai« (Róm 8,14-17), a keresztények nemcsak próféták, akik a Lélek átmeneti tevékenységének vannak alávetve (Lk 1,15; 7,28), hanem Isten gyermekei, akikben állandóan megvan a szentség forrása.

Léon-Dufour: Biblikus Teológiai Szótár, 1189.h.) Lásd még uo. a »Lélek (Isten Lelke)« címszót és a II. Vatikáni Zsinat dokumentumait (Szentlélek).

Az Ószövetségben az „Isten Lelke” kifejezés (héberül „ruach”, mely nőnemű szó!, görögül pneuma) Isten hatóerejét jelöli anélkül, hogy a Szentlélek mint az isteni Szentháromság „személye” már világosan kivehető volna.

Az Újszövetségnek tudomása van egy „másik Vigasztalóról” (paraklétosz), akit az Atya küld (Jn 14,26), aki különbözik az Atyától és a Fiútól (Jn 15,26; 16,7; ld. főképp Jn 14,16-16,15; Mk 1,10k; Mt 28,19) és akit ill. akinek a működését elsősorban szimbólumokkal szemlélteti: a galambbal mint annak szimbólumával, hogy Isten új népet teremtett magának (a galamb különösen kedvelt szimbóluma a szent népnek; vö. Szt. Ágoston; Mk 1,10p), a viharral mint az erő szimbólumával (Csel 2), a lángnyelvekkel mint a tanúk lelkesülésének szimbólumával (Csel 2). A Szentlélek „személy voltát” a Szentírással összhangban vallják a hitvallások és az Egyháznak Isten háromságára vonatkozó tanítói döntései. A Szentlélek „az Atya és a Fiú Lelke”, aki az Atyától és a Fiútól mint egyetlen elvtől származik, egyetlen leheléssel. A Szentlélektől fogant Mária anélkül, hogy emiatt Jézus „apjának”

nevezhetnénk; Ő működik Jézusban és az Egyházban, a bérálás és az egyházi rend szentségében pedig különleges módon valósul meg a Szentlélek közlése. A Szentlélek „küldése” a világnak különösebb nehézség nélkül érthető.

A világnak szánt isteni önközlésnek két alapvető módozata van: a) az önközlés mint igazság, amely a történelemben következik be és Isten szabad hűségének felajánlása, és b) az önközlés mint szeretet, amely kieszközli az elfogadást, és az ember transzcendenciáját megnyitja Isten abszolút jövője számára. Így tehát önmagát is közli Isten a szűköldödő-véges és bűnös teremtménnyel. Éppen azt értjük szereteten, hogy Isten kilép önmagából, nem azért, hogy önmagát keresse vagy megtalálja, hanem hogy a másikban „kockáztassa” magát, mivel Isten oly nagy, hogy a másikban szabadon „kicsinnyé” lehet. Mivel Isten Istenként teremt, ezért mint Lélek Ő teremt mindent, ami a világban új és eredeti, szabad és eleven, váratlan és hatalmas, törekeny és ugyanakkor erős. Ő a kegyelem Lelke: azt az Istent nevezzük Léleknek, aki a mi benső kenetünk és pecsétünk, foglalónk, vendégünk, vigasztalónk, szószólónk, benső hívásunk, szabadságunk és gyermekségünk, életünk és békességünk, szentségünk és egységünk. Az a Lélek, aki megérleli bennünk a gyümölcsöket: a szeretetet, az örömet, a békességet, a türelmet, a tisztaságot; Ő a testnek, a bűnnek, a pusztító törvénytiszteletnek erős ellenfele, Ő a változás titokzatos ereje bennünk, amely a test dicsőséges feltámadása és a világ megváltása felé tör.

Ő az Egyház Lelke, Krisztus testének egysége. Pünkösdkor megmutatkozik, hogy Isten ezt a Lelket nemcsak felajánlja az embernek, hanem elfogadásával is megajándékozza, hogy a Lélek közlése ekkor nem szórványosan itt-ott bekövetkező esemény volt, mint a próféták esetében, hanem végérvényesen és visszavonhatatlanul megtörtént; a Lélemben (a nemcsak megígért, hanem meg is adott Lélemben) való kegyelemnek, Jézus Krisztus kegyelmének alapszentsége az Egyház. Benne él a Lélek józan törvényekben és a kegyelem új és eleven kiadásában, a hivatalban és a karizmában. Ő a Lelke annak, aki a még anonim és az Egyháztól idegenkedő kereszténység alakjában birtokolhatja a Szentlelket, akit vezethet a Szentlélek, és egyáltalán Őrá hallgatnak mindenütt, ahol Isten kegyelméből nem hódolnak be a legalistaközépszerűségnek.

(Karl Rahner, Teológiai Kiszótár, Szentlélek címszó).

D) Óravázlat

<i>Feladat</i>	<i>Módszer</i>	<i>Eszközök, idő-tartam</i>
1. Jöjj el, Fénylő Láng (Sillye Jenő: Napfény-dal c. dalgyűjtemény)	szöveg és dallam, 64. o.	kotta, 10 perc
2. Bevezető előadás az Apostolok cselekedetei könyvhöz	az óravezető előadása, ld. Alapgondolat, térkép, a Csel felépítését bemutató ábra	térkép és a szemléltető ábra, ld. Alapgondolat, B), 15 perc
3. Mi az elképzelésünk a Szentlélekről? A résztvevők beszélgetnek arról, hogy milyen elképzelésük van a Szentlélekről, milyen kép él bennük róla. A beszélgetést az óravezető esetleg kiegészítheti, ld. Bevezetés	csoportbeszélgetés, az egyes szavakat, megfogalmazásokat felírjuk a táblára	Léon-Dufour: Biblikus teológiai szótár; A II. Vat. Zsinat tanítása; tábla, kréta, 20 perc
4. Mit mond a Biblia a Szentlélekről? A résztvevőknek a Biblia különböző kifejezésformáit kell megkeresniük Isten Lelkének működéséről, esetleg konkordancia segítségével (lehelet, lélek, Isten ereje, stb.). Ezt követi a munka során talált »lelőhelyek« és új kifejezések tapasztalatcseréje, összegzése.	kiscsoportos munka, utána összegzés	Biblia, konkordancia, jegyzetfüzet, ceruza, tábla, kréta, 40 perc
5. A Lélek működése az életemben Egy sárga papírcsíkra mindenki leírja azt az élményét, amikor a saját életében különösen érezte meg-	az előre elkészített sárga papírcsíkokra (=Lélek-sugarak) mindenki egyénileg felírja a »Lélek működését«,	sárga papírcsíkok, meditív magnókazetta, magnetofon, filctoll

tapasztalta a Lélek működését, vagy amikor különösen működni látta valahol.

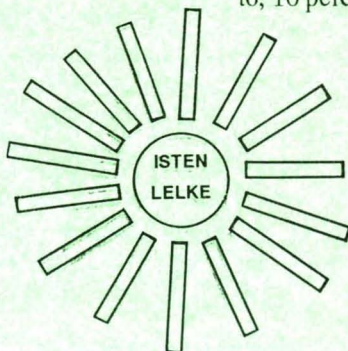
6. A Lélek működésének teljessége

A résztvevők a bibliára elején tanult szentlelkes ének éneklése közben kihozzák a sárga papírcsíkokat, amelyekre írtak és azokat egy »ISTEN LELKE« feliratú nagy, sárga napkorong köré ragasztják.

Ha jut rá idő, aki szeretné, meg is oszthatja a többiekkel ezt az élményt.

ahogy ő megtapasztalta. Közben esetleg meditatív jellegű zene szólhat.

a »sugarakat« közös »Lélek-ünnepben« felragasztják
sárga kör »ISTEN LELKE« felirattal, ragasztó, 10 perc

7. Befejező ima, ének

közös hálaadás a kotta, gyertya, Szentlélek működéséért
10 perc

A Szent Jeromos Bibliatársulat budapesti Központjában „**Élő Ige**” címmel **bibliaiskola** működik hitoktatók és érdeklődők részvételével. Az órákat októbertől májusig minden hónap első hétfőjén du. 5-7-ig tartjuk. A kidolgozott anyagot folyamatosan közreadjuk a Jeromos füzetek állandó mellékleteként. Jelen füzetünk a tizenötödik óra anyagát tartalmazza.

A sorozatot szeretettel ajánljuk füzetünk Olvasóinak figyelmébe, abban a reményben, hogy sok aktív lelkipásztor és hitoktató számára segítséget fog jelenteni.

Budapest, 1996. szeptember.

Szeretettel:

órávezetők;

Gelley Anna és Vágvölgyi Éva

Tarjányi Béla szakmai vezető

Thorday Attila: Biblikus elmélkedések

5. Jeremiás személye és belső száműzetése

»Nincs biztonság, csak egyedül Istenben.« Ezzel a meggyőződésével Jeremiás Izrael nagy prófétáinak hagyományához kapcsolódik. Jeremiás bizalmatlanul tekint Jeruzsálemre, a király fővárosára és a Templom helyére. »Úgy bánok a Templommal, mint Silóval tettem« (7,14). A királyság előtti időben Siló volt Izrael egyik gyülekezeti helye, az itteni szentélyt a filiszteusok rombolták le. Később a köztudatban az a hiedelem élt, hogy a Templom és a Város lerombolása jele annak: Istenük erőtlen, hiszen képtelen megvédeni otthonát. Ezzel szemben Jeremiás szerint Isten abszolút függetlenséget élvez abban a tekintetben is, hogy hol jelenik meg az embereknek. Nem meglepő tehát, hogy Jeremiást szentségtörés vádjával elfogják és majdnem kivégzik. Életét csak egy befolyásos személy közbenjárása, valamint az a tény menti meg, hogy vádlói visszaemlékeztek Mikeás hasonló prófécijára, aki szintén Jeruzsálem pusztulását jövendölte meg, és kortársai mégsem ítélték halálra (Jer 26). Jeremiás radikálisan olyan Istenről tesz tanúságot, aki teremtményeitől független és szabad. Ennek hangsúlyozását azonban kortársai megbotránkoztatón istentelennek tartják, mai szóval »agnosztikusnak« ítélik. A dologban csak az a meglepő, hogy maga Isten az, akitől a kép származik: úgy mutatja meg magát, mint akinek kezében a népek olyanok, mint a fazekas kezében a cserép (18,1-12).

Jeremiás kritikus szemmel tekint kora politikai vezetőire. Megbélyegzi népe »pásztorait«, amiért nem keresik sem Istent, sem a »nyáj« javát; szétszéledni és veszni hagyják a rájuk bízottakat (2,8; 10,21; 23,1-2). Így szerencsétlenséget vonnak magukra és népükre (4,9; 13,13; vö. 32,30-35). Úgy tűnik, hogy maga a próféta írta azt a könyvecskét, amely az általa ismert királyok elleni prófeciákat foglalja magában (21,11-23,8), és amelyből világosan kiderül, hogy az igazság gyakorlása nélkül a királyság önmagában nem nyújt semmilyen biztonságot. Ebben az esetben maga Isten veszi kezébe az események irányítását: új pásztorokat választ, akik képesek arra, hogy legeltessék nyájukat (23,1-

4), Dávid leszármazottjai közül támaszt egy bölcs és igaz uralkodót (23,5-6).

Jeremiás félelmetes és felejthetetlen kifejezésekkel írja le népe sorsát Isten szemszögéből: Isten elhagyta házát (12,7) és harcba száll saját népével szemben (21,5). »Izrael Szabadítója jövevényé lett ezen a földön..., utazó, aki csak éjjeli szállásra tér be« övéi közé (14,8b). Ebben a bibliai versben tehát visszatér a zarándoklás témája, de váratlan és szörnyű módon visszájára fordul: úgy mutatja be a zarándok Istent, mint akit saját földjéről űztek el. Aki egykor kiszabadította népét az elnyomás földjéről és útra kelt vele, ma ismét úton van, de népe nélkül, magányosan.

Mielőtt építeni és ültetni kezdene valaki, kénytelen rombolni és gyomlálni. Jeremiás ezt a szerepet kapta Istentől (1,10). Az események és dolgok mögött lássa meg népe betegségét, sőt ezáltal ismerje meg egész emberi mivoltunk titokzatos mélységeit. A próféta egyre világosabban látja a felemás megtérés hiábavalóságát, ugyanakkor meg van győződve arról is, hogy népe képtelen önmagától megtenni a szükséges lépéseket, csakúgy mint ahogy a szerecsen sem tudja megváltoztatni bőre színét, és a párdúc sem tudja levetni tarka szőrét (13,23). Jeremiás mégis folytatja prédikációit: magát öntömunkáshoz hasonlítja, aki látja verejtékes munkáját kudarcba fulladni, mert a tisztítási művelet nem jár sikerrel: nem olvad ki a salak (6,27-30). Ettől kezdve a közelgő katasztrófa elkerülhetetlen. Akármit tesznek, már nem menti meg őket. Amit pedig megtehetnének, azt sem teszik, de igazából már valóban képtelenek rá.

A próféta népe iránti szolidaritása az akkori időkben ismeretlen életformát követel tőle: Mondjon le a házasságról és a gyermekekről, ne csatlakozzon a temetési szertartáson vagy ünneplő lakomán résztvevő honfitársaihoz; mindezt azért, hogy sorsukban előre részesedjen (Jer 16). Jeruzsálem lerombolása után, amikor a hódító fölajánlja, hogy biztonságban távozhat a városból és letelepedhet ott, ahol kedve tartja, a próféta nem fogad el semmiféle kiváltságot, hanem az országban maradt népének körében telepszik le (40,1-6). Teljes létbizonytalanságban él, míg nem akarata ellenére Egyiptomba viszik, s valószínűleg ott hal meg, kétszeresen is: a száműzetés és honfitársai okozta fájdalomtól szenvedve.

A szolidaritásnak ezt a módját élve, Jeremiás akaratlanul is Isten szívének új sugarát villantja föl kortársai és késői olvasói számára. A próféta annak képmása, Aki a kitaszítottságtól szenved népe körében. Mindez szétválaszthatatlanul összekapcsolódik népe iránt érzett fájdalomával is, amely saját örültsége következményeit kell hogy viselje. Biblikus nyelven úgy mondhatnánk, hogy tanúi vagyunk annak az egységnek, amit Isten haragja és szeretete jelent. Jeremiás a maga részéről tudatosan éli át a valóságot. Miként elődje, Ózeás, ő is teljes életével megtapasztalta, milyen szorosan összetartozik a harag és a szeretet, ez a két, számunkra sokszor kibékíthetetlenül ellentétes valóság. Amit mi »haragnak« nevezünk, az nem más, mint az a kigúnyolt és visszautasított szeretet, amely nem mond le szeretetének tárgyáról.

Jeremiás már korábban is megbotránkozott az igazak szerencsétlensége és a gonoszok boldogulásának láttán (12,1-5), de a fogság korától kezdve ez a probléma még élesebben vetődik föl. Anélkül, hogy tudta volna, személyes élete példájával megoldást adott az emberiség egyik leggyötrőbb kérdésére. Átélté azt, amit Dietrich Bonhoeffernek a hitleri Németország börtönében megfogalmazott szavai így fejeznek ki: »Isten szenvedésében osztozni, elfogadva mindazt, amit az istentelen világ ránk erőszakol«. Minden korábbi prófétánál jobban, elutasítottságával és elhagyatottságával Jeremiás kapcsolódási pontot jelent Isten és népe között. Az isteni jelenlét itt nem annyira a királyi házhoz, a Városhoz, vagy a Templomhoz fűződő ígéletben »testesül meg«, hanem inkább magának a prófétának személyében: Isten szava kifejti hatását, az isteni hívás fájdalmak árán is, de megváltoztatja az ember gondolkodását. Az Úr így fokozatosan előkészíti népét arra, hogy valóságosa teljes egységre jusson emberi mivoltával és az emberi szívet gyökerében alkossa újjá.

Még ha a népnek száműzetésbe kell is mennie, ez nem annak jele, hogy Isten elhagyta őket. Isten szemrehányást tesz, amiért saját földjén és övéi között idegenként kell élnie (14,8b). Az ember imádsága nem úgy talál meghallgatást, hogy Isten visszatér népéhez, hanem hogy a nép indul idegenbe. Ott, a száműzetés földjén a zárandok Isten ismét találkozik követőivel. Ott, a vándorlás alatt az élet az új kezdet lehetőségét rejti. Jeremiás tehát a szíve mélyén sohasem veszítette el reményét abban, hogy a jelen megpróbáltatások után Istennek üdvös tervei vannak népével. Bár egyesek az »ítélet prófétájának« nevezik, szá-

mára a rombolás csak közjátéknak bizonyul az elengedhetetlen megtisztulás és így az új teremtés irányában (1,10; 31,28; vö. 30,18). A legnehezebb időkben, amikor Jeruzsálem elesik, Jeremiás földet vásárol, világos tanújelét adva, hogy bízik abban, hogy eljön Izrael fölvirágzásának ideje (Jer 32).

Jeremiás a megújulás tekintetében is messze túlhalad elődei meggyőződésén. Az új szövetségről szóló látomásában az új teremtésről úgy szól, mint ami az emberek szíve mélyén történik, és nem csupán a régieket felváltó új politikai irányról és intézményi szervezetről beszél. Arról is meg van győződve, hogy az új kezdet nem azok között indul el, akik a lerombolt főváros és szentély közelében maradnak, hanem a babiloni fogságba kerültek köréből veszi kezdetét. Ez a jelentése a két kosár fűgéről szóló látomásának (Jer 24), és valószínűleg annak a vigasztaló levélnek is, amit azoknak a száműzötteknek ír, akik az első deportálási hullámmal kerültek Babilonba (Jer 29): Telepedjete le, mert a fogság hosszú ideig tart, Isten tervei azonban »nem a pusztulásra, hanem a jólétre vonatkoznak: reménységgel teli jövőt szán nektek« (29,11). Kétségtelen, Jeremiás e jövő alatt azt érti, hogy az elődeinek szóló isteni ígéret alapján visszatérnek majd földjükre. A próféta levélben meglepő módon meglehetősen hosszú időt számít arra, hogy idegen földön, a megszokott életmódtól eltérően és az Isten által védett intézmények (király, Templom) nélkül állják meg helyüket. Ez nyilvánvaló megismétlődése a kivonulás eseményének, amikor Isten minimális emberi közreműködéssel maga vezette át népét a sivatag pusztaságán (vö. 31,2).

Elmélkedést és beszélgetést segítő kérdések:

- 1. Jeremiás erőteljesen szembehelyezkedik minden olyan emberi biztonságra-törekvéssel, amely akadályt emel Isten és népe közé, megpróbálva ezzel helyettesíteni az Úrra való hagyatkozást. Korunkban mit kritizálna egy Jeremiás-alakú próféta? Miben rejlik a mi biztonságunk alapja?*
- 2. Az összes próféta közül Jeremiás élete azonosult leginkább üzenetével. Mint hívők, milyen módon teszünk életünkkel is tanúságot hitünkéről? Életmódunknak valóban van olyan jelszerepe, amely mások számára is tanúságot szolgál?*
- 3. Kritikája ellenére Jeremiás teljes szolidaritást vállalt népével. Mint hívők, a társadalom bizonyos értékrendjét mi is kritika tárgyává tesszük. Hogyan maradjunk mégis szolidárisak embertársainkkal? Hogyan jelezhetnénk számukra, hogy kritikánk nem kívülről fakad, hanem belülről?*

Gyürki László

A magyar bibliafordítások története

»Krisztus hívei előtt szélesre kell tárni a kaput, hogy hozzájussanak a Szentíráshoz... Mivel pedig Isten igéjének mindenkor kezünk ügyében kell lennie, az egyház anyai törődéssel gondoskodik róla, hogy megfelelő és pontos fordítások készüljenek az egyes nyelveken, főleg a szent könyvek eredeti szövegei alapján.« A II.Vatikáni zsinatnak »Az isteni kinyilatkoztatásról« szóló dogmatikai konstitúciója 22. pontjában olvashatjuk ezt a felszólítást.

Amit a Zsinat előírt, azt mindig is tudta és élte az egyház. A kereszténység terjesztésével mindenütt együtt járt szent könyvének, a Bibliának a nemzeti nyelvre való fordítása is. Egészen természetes, hogy ez nálunk, magyaroknál sem lehetett másképp. Elengedhetetlen volt, hogy az Isten szava magyarul szólaljon meg őseink számára. Ez a rövid összefoglalás végig akarja kísérni a fordítások történetét egészen napjainkig.

Forrásul szolgált Szentiványi Róbert, A szentírástudomány tan-könyve (Szt. István Társ. Bp.1946), H. Haag, Bibliai lexikon (Szt. István Társ. Bp. 1989.), Bottyán János, A magyar Biblia évszázadai (Ref. Zsinati Iroda, Bp. 1982.), legfőképpen pedig Nemeskürty István, Magyar bibliafordítások Hunyadi János korától Pázmány Péter századáig (Szépirodalmi Könyvkiadó Bp. 1990.), valamint több tanulmány a témával kapcsolatban.

1. Az istentiszteleteken használt bibliai szövegek

A kereszténység felvételével szükségessé vált elsősorban az istentiszteleten használt szentírási szövegek fordítása.

Őseink az 5. század derekán a Kubán vidékén tanyáztak, és már itt érintkezésbe kerültek a keresztény népekkel. Az onogur népeknél megforduló kereskedőkkel együtt a hithirdetők is megjelentek, és Krisztus evangéliumát közvetítették számukra. Hogy leírták-e ezt az evangéliumot - írja Szentiványi Róbert -, nem tudjuk meg talán soha sem.

Amikor azonban népünk a latin kereszténység hatósugarába került, elkészült az első magyar bibliafordítás is. A lelkipásztorok elsősorban liturgikus szövegekről gondoskodtak.

Erre következtethetünk a Szent István király törvénykönyvének 19. fejezetében található szövegből: »A templomi gyülekezetről és azokról, akik mormolnak és beszélnek a mise ideje alatt. Azok, akik a templomba jönnek hallgatni a szolgálatot és a mise ünnepi órája alatt egymásközt mormolnak, és másokat zavarnak, hiú meséket mesélnek és nem figyelnek a szent leckére, egyházi táplálkozásra, ha előkelők, fosszák meg őket tisztességüktől és üzzék ki a templomból, ha közrendűek és közemberek, a templom előcsarnokában, ekkora merészségükért mindenki előtt megköztessenek és megostoroztassanak. És hajuk lenyírassék.« A szövegből látjuk, hogy mise alatt szakaszokat olvasnak fel a Szentírásból, s erre lelki haszonnal lehet figyelni. Lelki haszonnal azonban csak akkor lehet ezeket hallgatni, ha azt értik is. Mindez feltételezi az evangéliumok korai fordítását. Csak úgy lehet élő közösségeket teremteni, ha magyarul prédikáltak nekik a felolvasott szövegekről.

Megerősíti ezt az 1114-ben tartott esztergomi zsinat következő törvénye is: »Első rendben megkérdendő a király: hogy minden vasárnapon a nagy egyházakban evangélium, levelek és hittételek magyaráztassanak a népnek, a kisebbekben pedig a hittételek és az úri imádság.« Ebből a rendelkezésből kitűnik, hogy a nagyobb egyházak lelkipásztorainak kezében ott voltak a szentírási szakaszok magyar fordításai, amelyeket felolvastak és magyaráztak. Ezt erősíti meg néhány szép ősi bibliai tartalmú nyelvemlékünk is, mint az 1192-95 között keletkezett »Halotti beszéd«, vagy a 13. századból származó »Ómagyar Mária Siralom«. Mindkét nyelvemlékünkben megcsillan az ősi magyar bibliafordítás szavai: por és hamu, teremtés, paradicsom, sátán, tiltott gyümölcs, világ világa, véred hull vízül, stb. Sajnos, többet ezekről a fordításokról nem mondhatunk, mert nem maradtak ránk.

2. Az ún. »Huszita Biblia« maradványai

A legrégebb megmaradt bibliafordításunk az 1416-1450-es években keletkezett. Ennek szövegét három kódex őrizte meg számunkra. A Bécsi vagy Révai kódex 162 lapból áll, és Rút, Judit, Eszter, a Makkabe-

usok, Dániel és a Tizenkét kispróféta könyvét tartalmazza. A Müncheni vagy Jászai kódex 108 lapos, a négy evangéliumot őrzi, végül az Apoc kódex 93 lapból áll, zsoltárfordítás-töredékek és himnuszok találhatóak benne.

A Müncheni kódex végén olvashatjuk a keltezt is: »Németi György másolta 1466-ban Moldvában, Tatos városában.« Egyéb jellemző tulajdonságok között az a feltűnő ebben a fordításban, hogy a Spiritus Sanctus-t »Zent Zelleth«-tel fordítják a magukat meg nem nevező fordítók.

Ezen a bizonytalan nyomon elindulva próbálták bizonyítani, hogy a három felsorolt kódexben lévő fordítás a Moldvába menekült Újlaki Bálint és Pécsi Tamás huszita írók munkája. Szalkai Magyar Balázs ferences szerzetes így számol be működésükről: »Ebben az időben még két tanult ember is távozott innen Kamenicáról, tudniillik Tamás és Bálint, akik, miután ezt néhány megszállott férfival és asszonnyal megtanácskozták, éjnek idején Moldvába szöktek... Ez a két pap mindkét testamentum írásait lefordította magyar nyelvre... Mennyi és mekkora eretnokség van pedig ebben, amit én is olvastam, evilági ember el sem számolhatja..., mivel hogy ezt a szöveget is: Spiritus Sanctus így fordították: zent zelleth...«

Ez a fordítás nem maradt ránk. Az említett három kódexben lévő bibliafordítást szokták azonosítani vele. Ennek bizonyítékaul azt hozzák fel, hogy a »zent zelleth« szó mindhárom kódexben megvan. A kérdés azonban az, hogy hiteles-e Szalkai Magyar Balázs krónikájának ez a szövege, mert a krónika 16. századi másolatából hiányzik az idézett szöveg, s csak a jóval későbbi gyulafehérvári kéziratban található meg. Nagyon is vitatható, hogy a glossza megbízható-e, és főképpen, hogy a három felsorolt kéziraatra vonatkozik-e. Ezekben ugyanis egyáltalán nem lehet megtalálni a felrótt sok eretnokséget. Ezért állítja több kutató, hogy ez a fordítás katolikus, valószínűleg szerzetesi munka. Csapodi Csaba írja a Jordánszky kódexhez írt tanulmányában: »A 'Huszita Biblia' elnevezés tulajdonképpen nem a legszerencsésebb, sőt némileg félrevezető, mert magában ebben a Bibliában nincs semmi nyoma huszita jellegnek... Korábban egyébként olyan vélemények is fölmerültek a szakirodalomban, hogy a kódexek nem huszita, hanem ferences, illetve premontrai munkák.« (15.o.) Nemeskürty István meg-

jegyzése: »Egyelőre kideríthetetlen, hogy az egész Ószövetséget lefordították-e, és csupán a sors szeszélyéből maradt ránk mindössze néhány részlet, vagy pedig talán csak a számukra legfontosabb helyeket magyarították a vallásos élet (miserend) gyakorlati igényeihez alkalmazkodva.« (im. 23.o.)

(Folytatjuk)

Báthory László középkori bibliafordításáról

Íjjas Antal »Szentek élete« c. könyvében (Ecclesia, 1968., II. 348-349.o.) a következőket olvashatjuk boldog Báthory László pálos szerzetes bibliafordításáról:

A rend nagyon szívesen látta volna, ha Báthory László mint egyéniségformáló-magiszter fejt ki munkásságát. Ő azonban személyes aszkézisre és a Szentírásnak akkor már szükséges magyar fordítására akarta koncentrálni erőt. A rend magyar általános főnökének engedélyével a Buda melletti Szent Lőrinc-kolostor bozótos erdejének távoli végében álló barlangba vonult vissza s ott Szent Jeromoséra emlékeztető munkabírással hihetetlenül egyszerű eszközökkel magyarra fordította a Szentírást. Korát már érdekelte a lelkiélet története is. Ne feledjük el, hogy a rajnavölgyi és a németalföldi nagy írószentek voltak az ő kortársai: megírta tehát – valószínűleg szintén magyarul – a Szentek Életét is. Mindezzel a magyar kereszténységnek alapjaiban való megújódását készítette elő. Mindezt negyven év múlva semmisítette meg Mohács.

Báthory Lászlót intuitív-tudós szelleme mellett ugyanoly hatalmas fizikumnak képzelhetjük el, aminők a XVI. századi Báthoryak voltak: hosszú élet után is minden előzetes jel és betegség nélkül tört rá a halál, 1484 körül. Halálának napján még misézett!

Történetkutatásainknak egyik nagy – de egészen hiteles tervek szerint hamarosan törlesztendő – adóssága az, hogy a nagyhárshegyi Báthory Barlang környéke s a vele szomszédos pálos kolostor-romváros egyelőre még nélkülözik a feltárást. Arra is vannak lehetőségek, hogy Báthory László Szentírás-fordításának és egyéb műveinek kéziratái a pálosrendnek másik tartományába, a portugáliaiba kerültek át, és ott lapanganak most.

Hírek, információk a Biblia világából

Magyarország - Cigány nyelvű Biblia Cigány nyelvű, gyerekeknek szóló képes bibliakiadást tervez a zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola, ahol két éve működik romológiai tanszék. A kiadvány első sorban a végzett tanítóknak szolgálna segédegységként, hogy gyakorlati munkájuk során a cigány kisdíákokkal jobban megismertessék a Szentírást. Várnagy Elemér, a romológiai tanszék vezetője elmondta: jelenleg 60 főiskolai hallgató ismerkedik szabadon választott tárgyként a cigányság kultúrájával, nyelvével, történelmével és néprajzával. (MTI)

Jeruzsálem – Nem esszénusok éltek Kumránban? Századunk egyik legnagyobb régészeti felfedezése, a Kumránban épült közösségi ház és a környező barlangok feltárása ma is éppúgy foglalkoztatja a tudományos világot, mint kezdetben. A tudósok között széles körben elterjedt véleménnyel szemben *Dr. Smarjahu Talmon* professzor, – aki a jeruzsálemi Héber Egyetemen oktat bibliaismereteket és nemzetközileg is elismert kumránkutató, – azt állítja, hogy nem esszénusok éltek a kumráni településen. Véleményét többek között arra alapozza, hogy a tizenegy barlangból előkerült több mint 800 írástekercsen seholsem olvasható, hogy magukat

a település lakói esszénusoknak nevezték volna. De akkor kik laktak Kumránban? Talmon szerint: »Az itt élő emberek magukat a fogság utáni zsidóság első nemzedékének tekintették. Ezt támasztja alá önmegjelölésük: 'a megújított szövetség közössége'. És ez a közösség nem azonos a zsidóság általunk már jól ismert egyik irányzatával sem.«

Talmon a kumráni közösség azonosításának kulcsát Ezekiel prófétaánál keresi: »Magam határoztam meg bűneik éveit, napokban kifejezve: 390 napig¹ viseled majd Izrael házának bűneit. S amikor ennek végére érsz, feküdj a jobb oldaladra, és hordozd Júda házának vétkeit 40 napig. Minden esztendő helyett egy napot róttam rád« (Ez 4,5k). A kumráni közösség Talmon szerint e próféta mondat beteljesítőjeként értelmezte magát. Ha hozzáadjuk a 430 esztendőt Jeruzsálem Nabukadnezár babiloni király által történt lerombolásához (Kr.e. 587), akkor a Kr.e. 2. században találjuk magunkat. Ekkor már létezett a közösség, és egy új korszak kezdetét várta.

Talmon véleménye szerint a Kumránban is megtalálható zsidó vallási irányzat csoportjai az országban szétszórta éltek. A sivatagba a közösség tagjai mintegy 10 évre vonultak vissza, majd az idő

1 A héber szöveg szerint a napok száma 390, a görögben pedig 190. A Szent István Társulat fordítása a görög szöveg alapján hozza. A Ford.

letelte után hazaköltöztek családjukhoz. Tehát nem voltak nőtlenek. Ha e kumráni tartózkodás alatt a férfiak felesége vagy gyermeke meghalt, a településhez közeli temetőben helyezték őket örök nyugalomra. Ezzel magyarázza Talmon, hogy a férfiak holttestei közelében nő- és gyermekcsontokat is találtak, ami kezdettől fogva megoldatlan rejtélyt jelent a kutatóknak.

Talmon a tekercsek keletkezésével kapcsolatban is más véleményen van, mint a tudósok nagy része. Szerinte az írások csak részben születtek a település falai között. Ezt látszik igazolni az a tény is, hogy Kumránban alig találtak olyan eszközt, amely a tekercsek megírásához nélkülözhetetlen. Véleménye szerint a legtöbb tekercset az újonnan felvett tagok hozták magukkal. Szerinte ez az egyetlen magyarázat arra, hogy egy-egy könyvnek többféle szövegváltozata is rábukkantak itt a régészek.

Mindmáig megoldatlan az a kérdés is, miért nem találták meg itt Eszter könyvét, holott az Ószövetség mindegyik más könyve legalább töredékeiben előkerült. Talmon e téren új felismerésre jutott: »A kumráni iratok között 15 hapaxlegomena²-ra bukkantam, amelyek csak az Eszter könyvében található. Igazolva látom véleményemet, hogy Eszter könyvét Kumránban legalább ismerték. Hogy mégsem használták, annak oka a könyv

'botránkoztató' jellegében van. Mert például az 'Isten' szó seholsem szerepel e könyvben. Eszter – Dániellel ellentétben – nem tart meg minden zsidó törvényt, és hozzámegy a perzsa királyhoz. Már a legnagyobb rabbi-tanítóink is megírták: 'Maga a történet a nem-zsidók antiszemizmusa' csak növelheti'«.

Talmon professzor feltevéseit olvasva megerősödik bennünk az a felismerés: még messze vagyunk attól, hogy a kumráni leletek által felvetett kérdések nyugvópontra jussanak. (*Bibelreport*)

Németország – Egy új könyvről Érdekes és izgalmas olvasmány az angol *Peter Dickinson*: új könyve, amely a *Der brennende Dornbusch [Az égő csipkebokor] (Verlag St. Gabriel, Mödling 1995., DM 36,-)* címet viseli. Nemcsak házájában szerezte meg a legjelentősebb gyermekkönyv-díjat, de elnyerte Németországban is 1995-ben »Az év legjobb katolikus gyermek- és ifjúsági könyve« díjat.

Az Angliában igen népszerű író, aki korábban már számos regényt, sőt néhány gyerekkönyvet is írt, az Ószövetség 33 történetét meséli el újra, de mindegyiket más és más szereplő elmondása alapján. Amiben viszont közösek a történetek: egyik elbeszélő sem volt az események szemtanúja, csupán hallomásból adja tovább a történetet. Az író ezzel mintegy visszahelyezi a

² Olyan kifejezés vagy szóösszetétel, amely a Szentírásban csak egyszer fordul elő.

A Ford

történeteket az eredeti, szájról-szájra történő áthagyományozásuk időszakába. Így például a kivonulás eseményeit egy halász idézi fel az egyik egyiptomi hivatalnoknak, Mózes találkozását az Úrral az égő csipkebokorban pedig egy pásztor. A szurokkal bekent kosárban folyóba engedett és sorsára hagyott gyermek-Mózes és a fáraó leányának találkozását egy bölcsődal mondja el. Az ábrázolás e formája azt is megengedi, hogy egy-egy történet bemutatását humoros körülmények kísérjék: egy babiloni kiképző tiszt például katonáinak a páncél használatának fontosságát tanítja, nehogy úgy járjanak, mint a filiszteus Góliát. Avagy az alexandriai zsidó orvostanár hallgatóinak éppen Saul betegségeiről tart különelőadást. (*Bibelreport*)

A Keresztények és Zsidók Ausztráliai Tanácsa könyvet adott ki, amely főként a papokat és hitoktatókat segítheti a szentírásmagyarázat során. A fejezetek címei: Jézus pere és halála; Az »ó« és az »új«; A farizeusok bemutatása; »A zsidók« kifejezés a negyedik evangéliumban; Jézus, a judaizmus és a Tóra. (*ICCJ News*)

Izrael - Sírok a Makkabeusok korából? A Jeromos füzetek 18. számában már hírt adtunk róla, hogy Modi'in-ben ősi sírokat fedeztek fel, s a rájuk vonatkozó vita miatt felfüggesztették a további ásatásokat. Erre a leletre Raj Tamás főrabbinak a Népszabadság 1996. márc. 2-i számában megjelent cikke hívta fel ismét a figyelmet.

Egy részben természetes barlang három sírkamrájában összesen két tucat szarkofágot találtak, mellettük pedig neveket tartalmazó – néhol elmosódott – görög és héber feliratokat. Modi'in volt a Hazmóneus család (a »Makkabeusok«) lakóhelye (ld. 1 Makk 2,1). Itt indította el felkelését Kr.e. 167-ben Mattatiás. Az 1 Makk 13,25-30 arról is tudósít, hogy Mattatiás legkisebb fia, Simon főpap a szabadságharc győzelme, Kr.e. 141 után ezen a helyen olyan nagy síremléket építtetett, amely a 30-35 km-re lévő tengerrel is látszott. A síremlék hét piramisát szülei, négy testvére és a saját emlékének szánta. A következő évszázadok folyamán a föld felszíne fölötti építményeket lerombolták, köveit széthordták.

Raj Tamás azt is megemlíti, hogy a zsidók csak Kr.e. 140 és Kr.u. 60 között temetkeztek szarkofágokba, a Makkabeusokat követve. Később, a családokat elszegényítő fényűzés helyett a rabbik rendelték el a ma is érvényes módszert: a halottat csak egyszerű, gyolcsból készült köntösben szabad a földbe helyezni, hiszen ott már »gazdag és szegény egyenlő«.

E figyelemreméltó tények ellenére a síregyüttes eredetét a tudósok még vitatják. Döntő bizonyítékok reméltek a feliratoktól. Az Élet és Tudomány 1996/15. számából arról értesülünk, hogy az elmosódott szövegrész az eddigi következtetéssel ellentétben mégsem tartalmazza a »Hasmonáj« nevet. Így a vizsgálat ill. a vita tovább folyik.

Az izraeli **Beerseba** településsel kapcsolatos őszövétségi hagyományok a pátriárkák korába nyúlnak vissza (ld. Ter 21: Ábrahám; Ter 26: Izsák; Ter 46: Jákob).

Az utóbbi évtizedek ásatásai azt mutatják, hogy a hely már a Kr.e. 4. évezredben lakott volt. Az izraeliták betelepődése után déli határváros lett, ahol Saul, majd Dávid erődöt létesített. Megtalálták egy, a 10. század vége táján pusztító tűzvész nyomait (Sisák fáraó betörése). E pusztítás után 100 éven belül új, szabályosan tervezett város épült, főleg hivatalnokok, katonatisztek, papok, kereskedők részére. A 8. században templomot is emeltek itt, ezt azonban Hiszkija vallási reformja idején lerombolták. Kőből (vasszerszámokkal!) faragott oltárt most a jeruzsálemi Izrael Múzeumban állították fel; ennek másolata látható Beersebában.

A várost Szanherib asszír király 701-ben elpusztította. Erődként még többször megerősítették, de mint várost közel 2000 évig nem lakták, s csak a török, majd az angol uralom idején létesült itt adminisztratív központ. A mai modern város az ókoritól mintegy 8 km-re fekszik.

A régészek igyekeznek rekonstruálni a királyok-korabeli várost. A helyreállított romok láthatóvá teszik a városfalakat s a fontos szerepet betöltő kaput, a szabályos elrendezésű utcákat, a közigazgatási épületeket és a feltárt földalatti vízgyűj-

tő-rendszert. A városkapu közelében egy ősi, 70 m mély kutat fedeztek fel, amely ma is szolgáltat vizet; akár Ábrahám kútja is lehet. (*Holyland*)

A Maszada-erőd egyik szeméttelépének átvizsgálásakor egy kb. Kr.e. 19-ben készült kétfülű **agyagkorsóra** bukkantak, amely valószínűleg **Heródes király udvarából** való. Latin felirata a »Heródes, Júdea királya«, vagy »Heródes, a zsidók királya« szöveget sejteti. (*Élet és Tudomány*)

Évek óta folynak ásatások Ciporiban, ahol a hagyomány szerint Szűz Mária szülei éltek, és Jézus idejében **Sepphoris** néven Galilea fővárosa volt, több mint 30 000 lakossal. (Lásd rövid híradásunkat a Jeromos füzetek 16. és 21. számában.) Igen valószínű, hogy Jézus is jól ismerte ezt a Názárettől néhány km-re fekvő várost. Az ásatások feltárták oszlopok-szegélyezte főutcáját, vízrendszerét, több előkelő villáját művészi mozaikpadlókkal. (*Holyland*)

Az izraeli hatóságok rendkívüli intézkedéseket hoznak **a kereszténység szent helyeinek biztonsága** érdekében, különös tekintettel a 2000. évben várható mintegy 15 millió zarándokra. Tárgyalást kezdtek arról is, lehetne-e a jeruzsálemi Szent Sír Templomba egy második kaput is nyitni, gondolva az ünnepi alkalmak idején benne összegyűlő többezres hívő tömegre. (*Holyland*)

Olvasóink kérdezik

Az első három kérdésre Gyürki László, a negyedikre Székely János, az utolsóra a szerkesztőség válaszol.

Kérdés: Sokunkat zavarba ejt, hogy bár Jézus elítéli a haragtartást (Mt 5,22), mégis kijelenti: »Aki hozzám jön és nem gyűlöli atyját és anyját, feleségét és gyermekeit, testvéreit és nővéreit, sőt önmagát is, nem lehet az én tanítványom« (Lk 14,26).

Válasz: Jézus itt nem »gyűlöletet« parancsol követőinek. Arról beszél, hogy az evangélium követése megosztlást idézhet elő a családban, de ekkor is az evangélium, az Isten országa és az üdvösség mellett kell dönteni. Ne döbbenjünk meg ezen a kifejezésen: »gyűlölni atyját és anyját«. Jézus ajkán ez arámul hangzott el. Máté evangéliumában azt találjuk: »jobban szeretni«, a Lukács szövegében lévő »gyűlölni« szó helyett. Lukács szövege az eredetibb, ez áll közelebb az arámhoz. Az arám nyelvről tudni kell, hogy szegény árnyalatokban, s a »gyűlölni« azt is jelenti, hogy »kevésbé szeretni«. Lukács szó szerint adja vissza Jézus szavait, Máté pedig értelem szerint. Jézus nem gyűlöletet kíván követőitől, hanem azt, hogy követői minden körülmények között az evangélium mellett döntsenek. A hozzá való hűség a legmagasabb és legerősebb kapcsolat, minden más ez után következhet.

Vizont az is következik ebből, hogy Jézus tanítványainak az ilyen megosztlást, világnézeti szembenállást a keresztény szeretet és okosság szabályai szerint kell megoldani. Az evangélium melletti döntés nem lehet kihívó. Az igazság birtoklása többlet, amit kaptunk. A hit kegyelem, amiért hálásnak kell lenni, hogy megkaptuk, és nem marasztalhatunk el másokat. Arra is számítani kell, hogy az ilyen feszültségeket maradék nélkül nem tudjuk megoldani. Ha Jézussal való kapcsolatunk szembekerül az élet nyers érdekeivel, akkor Jézus szerint, az életet is oda kell adni.

Kérdés: Jézus tudatában volt büntelenségének (Ján 8,46), mégis ezt mondta: »Miért mondasz engem jónak? Senki sem jó, csak egyedül az Isten« (Lk 18,19; Mk 10,18-19). Miért?

Válasz: Az ifjú udvariánosan közeledik Jézushoz, elébe szalad, letérdel, és »jó mesternek« nevezi. Márknál Jézus elutasítja a »jó mester« megszólítást. A »jó« jelző az arámban és a sémi nyelvekben egyedül Istent illeti meg. Máté enyhíti a kifejezést, de nála is világos, hogy Jézus Isten jóságára tereli a figyelmet. Benne van a felhívás, hogy emberi viszonylatban Istent tegyük meg a »jó« mértékének. Az ifjú nem a hit által mondja ezt a jelzõt, hanem udvariasságból, szólásformaképpen. Ő nem ismerte a »messiási titkot«, számára Jézus egyszerű ember. Ezért

Kérdezz-Felelek

nem nevezheti »jónak«, mert ez a jelző abszolút értelemben csak Istennek jár ki, aki egyedül jó és tökéletes. Jézus abszolút értelemben használja a szót, míg az ifjú nem így veszi. Amikor a hit Jézusban felismeri Istent, akkor az Istennek kijáró jelzőt is ráruházza: ami az Atyáé, az a Fiúé is.

Kérdés: Az Apostolok cselekedeteiben többször szerepel, hogy Szent Pál hivatkozott római polgárságára (pl. 16,37-39; 22,25-29). Ezt bizonyára igazolni is kellett. Az utazó római polgárok magukkal vitték az erről szóló iratot?

Válasz: A római polgárjog használatával nem éltek vissza, mert e cím hazug használatáért halálbüntetés járt. Valószínűleg nem kellett ehhez iratot felmutatni.

A római polgárság megszerzése háromféleképpen történhetett: 1. Római polgár lett, aki római polgároknak törvényes, a római jog szerint mindkét fél részéről érvényes házasságából született. 2. A római polgárjogot adományozhatta a király, a köztársaság idején a nép, végül a császár, mégpedig akár egyeseknek, akár valamely közösség vagy vidék összes szabad emberként született lakóinak. A köztársaság két első századában a hódítást rendszerint követte a polgárjog kiterjesztése. A római állam később már fukarabb volt ennek megadásában. Julius Caesar volt az első, aki Gallia népeinek megadta a polgárjogot; példáját követte Claudius császár, a Flaviusok és Hadrianus; végül Caracalla a birodalom összes lakóit megajándékozta vele. 3. A római polgárjogot megszerezhetette rabszolga is, ha ura törvényes formák mellett szabadon bocsátotta.

Pál beleszületett a római polgárságba. Családjának kettős polgárjoga volt: tarzusi és római, az előbbi ugyanis feltétele volt az utóbbinak. A tarzusi polgárság nemzetségekből és céhekből állt, akik a középkori városokhoz hasonlóan saját imaházakkal és vallásgyakorlattal rendelkeztek. Azok a tekintélyes zsidók, akik legalább 500 drachmát tudtak fizetni, megkapták a polgárjogot és részt vettek a város kormányzásában.

A római polgárjog ismertető jele volt a hármassal név viselése, s a tribus (városrész, kerület) megnevezése, amelybe a polgárok sorozva voltak. A három név: praenomen (előnév, személynév), nomen (személy-, nemzetségnév) és cognomen (családnév, mint nemzetségnév mellé adott név). A Birodalom idején a két első leggyakrabban az Imperator neve volt, aki akkor uralkodott, amikor valaki megkapta a római polgárjogot. Az utolsó az atyai, a családi név, annak a családi neve, aki a római polgárjog birtokosa volt. Érdekelne bennünket, hogy így mi volt Pál neve. Csak próbálkozások vannak ezzel kapcsolatban: Caius, Julius, Paulus, stb. Egyedül a cognomen a biztos, amit a Szentírás megőrzött számunkra.

Pál csak olyankor hivatkozott római polgárjogára, amikor ezt az evangélium ügye érdekében hasznosnak vélte. Filippiben a vizsgálat nélküli törvénytelen eljárással a »Lex Valeriana« értelmében a hatóság súlyos vétséget követett el. Pál így

most kezében tartotta a hatóságot, s az kénytelen volt tekintettel lenni követőire is. Jeruzsálemben az ezredes meg akarta ostromoztatni. Pál megkérdezi a századost: »Törvényes dolog megostoroztatni egy római polgárt, méghozzá bírói ítélet nélkül?« Érthető, hogy a százados rohant Líziászhoz, akinek tisztelete egyre növekedett a titokzatos fogoly iránt. »Csakugyan római polgár vagy?« – kérdezte. »Igen« – felelte Pál. Mindketten tudták, hogy ezzel a kijelentéssel nem lehet visszaélni, mert azért halálbüntetés jár. Líziász kissé kételkedve nézett a fogolyra. »Én drága pénzen jutottam ehhez a polgárjoghoz« – mondta. »Én viszont abban születtem« – válaszolta Pál. Látszik, hogy ez milyen kellemetlenül érintette Líziászt. A római büntetőjog tiltotta, hogy a vizsgálati eljárást kínzással kezdjék. A »Caesarem appello« – föllebbezek a császárhoz – kijelentés a római polgárnak azt a legnagyobb kiváltságát jelentette, hogy akárhol tartózkodott is, a római birodalmi bíróság ítélkezze rajta. Mihelyt a római polgár ezt kijelentette, a világ valamennyi bírósága azonnal elvesztette illetékességét. Fesztusz is néhány szót váltott tanácsosaival, majd kijelentette: a császárhoz föllebbeztél, a császár elé fogsz járulni.

Amint láttuk, sem a filippi bírák, sem Líziász vagy Fesztusz nem vonta kétségbe Pál kijelentését, ami bizonyára nevéből is világos volt előttük. Ismert volt a származási helyből is, hogy az illető római polgár, s nem kellett erről szóló okiratot vinni magával.

Kérdés: A jogtalanul embert ne ölj – ötödik – paranccsal hogyan egyeztethető össze pl. 1 Sám 15,3 (»Ölj meg [minden] férfit és nőt, gyermekeket és csecsemőket«)?

Válasz: Az 1 Sám 15,3-ban Sámuel által Saulnak adott felszólítás összhangban van a MTörv 20,16-ban leírt szabállyal, amit abban a korban a környező népek is követtek: ha valahol le akartak telepedni, akkor a korábbi lakosságot általában teljesen kiirtották. Ez természetesen ellenkezik Isten szándékával, a szívünkbe írt erkölcsi törvénnyel és a »ne ölj« paranccsal. Az ellentétet a kor népei nem érezték. A »mózesi« törvények arra vállalkoznak, hogy a tízparancsolat elveitől sok tekintetben távol álló erkölcsi szokásokat igyekeznek korlátok közé szorítani. Sámuel is – akinek erkölcsi mércéjét egyébként az 1 Sám 12 jól érzékelteti – ebben az értelemben rendelkezik. Az erkölcsi fejlettségre jellemző, hogy igen eltérően ítélték meg a háború és a béke idején követendő magatartást (ld. pl. 1 Kir 2,5).

Isten évezredekken keresztül nevelte népét, amíg a »szemet szemért« és hasonló elvektől eljutott az ellenségszeretetig. A Biblia tükrözi ezt a fejlődést. A Szentírás nem Isten diktálása útján jött létre. Az Ő sugalmazására, ihletésére, de a szentírók saját világképén, erkölcsi felfogásán átszűrődve született meg. Egyszerre isteni és emberi mű. S hogy mi benne a tiszta és hiteles isteni kinyilatkoztatás, annak mércéje Jézus Krisztus, a testté vált Ige, a kinyilatkoztatás csúcsa. Az Ő személye világitja meg az Ószövetséget, és adja meg annak helyes értelmét.

Kérdezz-Felelek

A népek kiirtásának kegyetlen parancsa értelmezhető a magunkban lévő rossz kíméletlen kipusztítására. Önmagunk, képességeink, lehetőségeink birtokba vétele is egyfajta honfoglalás. És ha e harc közben szövetségre lépünk az ellenfeinkkel, a bűneinkkel, közepszerűségünkkel, akkor a bűneink később tönkretesznek, felfalnak minket. »Ha jobb kezed bűnbe visz, vágd le és dobd el magadtól. Jobb félkarúan bemenned az életre, mint két kézzel a Gyehenna tüzére jutnod. Ha jobb szemed bűnbe visz, vájd ki, dobd el magadtól. Jobb fél szemmel bemenned az életre, mint két szemmel a kárhozatra kerülnöd« (Mt 5,29-30p). »Irtsd ki, ami gonosz, önmagadból« (vö. MTörv 13,6).

 Kérdés: Sokszor okoz fejtörést a Miatyánk hatodik kérése: »Ne vigy minket kísértésbe«

Válasz: A Szentírásban a *kísértés* 3 dolgot is jelenthet: istenkísértést (bizalom helyett bizonyítékok kívánását), próbatételt és (bűnre) csábítást (ld. Tarjányi Béla: Az örömhír Márk evangélista szerint, I., 63.o.). Esetünkben a második és a harmadik értelem jön szóba: természetesen nem Isten, hanem a sátán csábít, s ezt Isten próbatételként megengedi. »Isten alkalmat teremt az ember számára, hogy bizonyítsa hűségét, engedelmességét, és így méltónak bizonyuljon az Ő szeretetére és jótéteményeire« (uo., 64.o.).

A kísértés elmaradhatatlan része életünknek. »Az ember igazi baja az, hogy a történelem során soha nem tudott igazán ellenállni a kísértéseknek, és ez sajnos a jövőben is így lesz... A jótól való vonakodás szelleme végighúzódik a történelem mentén, és áldozata minden ember, aki e világra születik.« (Leonardo Boff: Miatyánk; Ecclesia, 160. o.) Ennek reális, alázatos elismerése indokolja a Miatyánk kérését. Meinrad Limbeck írja: »Amikor Jézus felszólította a tanítványokat, hogy így imádkozzanak: 'Mi Atyánk, ... ne vigy minket kísértésbe!', akkor arra bátorította fel őket: *Isten előtt* ismerjék be, hogy ők – Ábrahámtól, Jóbtól vagy a többi igazak valamelyikétől eltérőleg – *nem* akarnak hősök lenni; félnek a próbatételtől, és semmiképpen nem biztosak abban, hogy ilyen próbákat győztesen kiállnak« (Matthäus-Evangelium; Stuttgart, 1988., 104. o.).

A Katolikus egyház katekizmusa (Szent István Társ., 1994.) szerint: »Ez a kérés a maga teljes drámai értelmét a mi földi harcunk végső kísértésére vonatkoztatva nyeri el. Ezzel a kéréssel a *végső állhatatosságot* kérjük« (557.old.).

Mindig számíthatunk azonban Jézus hatásos segítségére: »Mivel maga is kísértést szenvedett, tud segíteni azokon, akik a kísértéssel küzdenek« (Zsid 2,18).

Vitatott kérdés, hogy közérthetőség kedvéért nem kellene-e a Miatyánk közös imára szánt magyar szövegét megváltoztatni (pl. »a nehéz kísértésektől óvj meg«). Egy ilyen elhatározásba természetesen a nem-katolikus keresztényeket is be kellene vonni. Ezzel a kérdéssel itt nem foglalkozunk.

A Szentírás és Tímea unokám

En is, mint rajtam kívül sokan mások, rendszeres, napi olvasója vagyok a Szentírásnak. Úgy gondolom, ebben még nincsen semmi rendkívüli.

Tímea unokám még alig múlt 4 éves, amikor egyik reggel - óvodába indulás előtt - betoppant hozzám, amikor a Szentírást olvastam. Érdeklődött, hogy mit csinálok és én mondtam neki, hogy olvasom a Bibliát. Olvassuk együtt! - kérte rögtön. En örömmel teljesítettem ezt. Szépen, figyelmesen hallgatta, aztán a végén megköszönte, és elindultak az óvodába. Másnap és a további napok minden reggelén megismétlődött ez. Aztán, hogy a dolog ilyen rendszeressé vált, már minden reggel a dohányzóasztalra készítettem a teljes Bibliát, és együtt olvastuk, pontosabban én olvastam, ő figyelt. Gyakran kérdezett és én igyekeztem válaszolni. Lassan megtanulta az Ószövetségi szentírás minden könyvének a nevét és az Újszövetség könyveit. Nem unszoltam, nem alkalmaztam semmi nagyapai kényszert, de lelkesedését, érdeklődését bámulva, igyekeztem szellemi és lelki igényét kielégíteni. 5 éves kora után már ő kereste ki az aznapi igeliturgikus leírás alapján a tanácsolt bibliai részeket. Pontosan ismerte az

ószövetségi rövidítéseket, pl. Iz, Makk, stb, de természetesen az újszövetségi rövidítéseket is. A szövegekkel kapcsolatosan már gondolatai, véleménye és kérdései is voltak. Olykor bizony meg kellett kapaszkodnom, hogy jó, neki is megfelelő választ adjak. Mostanában már előfordul, hogy kevesli az aznapi szöveget, és keres a Szentírásból még valamit, amit el kell olvasnunk. Nekem óriási élményt jelentenek ezek! Pl. a Jelenések könyve. Tímea unokám kérésére olvastuk el a Jel 12,7-12 részt, ahol Mihály angyal legyőzi a sárkányt. Vagy Jel 10,8-11, amikor is János lenyeli a könyvet. Nagy figyelemmel és nagy átéléssel hallgatja a szövegeket, amelyek olykor még engem is komoly nehézségek elé állítanak, hiszen az ő szintjének megfelelő magyarázat már az én feladatom. De szép és hálás feladat!!!

Családi étkezések alkalmával - három generáció van ilyenkor együtt - gyakran kéri az ún. bibliai személyek társasjátékot. Ennek röviden az a lényege, hogy bibliai személyek nevét kell mondani és annak utolsó betűjével kell kezdődnie a következő személynek. Ugyan még írni-olvasni nem tanult, hiszen most lesz első

osztályos, de a »Bibliai nevek és fogalmak« című könyvet meg kellett vennünk, mert az ismertebb személynevek már túl egyszerű feladatnak látszottak.

Befejezésül még egy kis esemény a Keresztény élet című hetilappal összefüggésben. Néhány hónapja »KANOC« rovat indult gyermekek részére. Ebben szerepel »Bibliatoto« és »KANOC«-rejtvény is. Az első Bibliatoto megjelenése óta minden rejtvényt megfejt - olykor kis segítséggel, hiszen nagyobbacska gyerekeknek írják - és segítséggel beküldi a kért címre. Négy szentírási kérdés szerepel, és azokra 1, X, 2, válasz alapján kell tippelni. A baj az, hogy a kérdések olykor kicsit elnagyoltak. Pl. egyik alkalommal az volt a kérdés, hogy Jézus apostolai közül hány volt a halász. A válasz szerint 4, 6, vagy 12. Unokám négyre tippelt, s utána már mondta is a neveket, azonnal kizárva Mátét, hiszen ő vámos volt, mint unokám mondta. (En is bizonytalan voltam a válaszban, ezért elővettük az »Abel - Zsuzsanna« képes bibliai lexikon című könyvünket, és abban az 55. oldalon azt találtuk, hogy hieten voltak halászok.) Unokám kérésére 4 halászt tippeltünk (de megértük, hogy az ismert lexikon szerzői szerint rossz a »KANOC« válasza, hiszen a könyv szerzői még-

sem tévedhetnek akkorát); a tipp jó volt, Tímea nyert!!! A rovat lehozta a nevét és elküldte a nyert könyvet, sőt az augusztus 28-i számban »A mi kis büszkeségünk« címmel cikket is olvashattunk róla.

Ezt a kis híradást nem azért írtam meg magunkról, hogy dicsekedjek, hanem hogy másokban is kedvet ébresszek hasonló próbálkozáshoz a családjukban.

Tímea unokám nem csodagyerek, és én sem vagyok csodanagyapa. Nem. Ez valami egészen más. Életem folyamán még ilyen fogékonyságot, ilyen lelkesedést nem tapasztaltam, sem családom tagjainál - fiú unokám is van -, sem közösségekben. Talán nekem nagyobb lelki élmény, mint Tímeának, hogy a Szentírás ereje, az Isten szava ennek a kicsiny gyermeknek a lelkében ennyire hatékony és ilyen csodálatos tud lenni. E felgyuladt piciny lángocskáért, a többi kicsiny lángocskáért is, azok további lobogásáért Valakinek el kell majd számolnunk. Tápláljuk ezeket a kicsiny lángocskákat az Isten szavának fényéből. Hiszem, mert tapasztalom, hogy már itt, a földi életünkben is megjutalmaz minket Teremtőnk. Engedjük Hozzá, kísérjük Hozzá a gyermekeket, mert ilyeneké a mennyek országa. Gyuri bácsi

Társulatunk életéből

Kiadványaink – Szeretnénk tájékoztatni Tagtársainkat és minden érdekelteket, hogy a *Káldi-Neovulgáta bibliafordítás kiadása*, amelyet kis méretben és a lehetőségekhez mérten olcsón szeretnénk megvalósítani, már nem lesz lehetséges f. év Karácsonya előtt, csak a jövő év első negyedében. A mintaszedés bemutatása után ugyanis az az igény fogalmazódott meg, hogy a könyvek végén található magyarázatok helyett lábjegyzeteket kell a lapok aljára helyeznünk. A jegyzetek elkészítése mintegy három hónapos késedelmet és jelentős árnövekedést jelent. – A *Stuttgarti Kiskommentár* következő kötetei csak a jövő évben jelennek meg, mert a kötetek ráfizetések, és nincs a kiadáshoz anyagi fedezetünk.

Közgyűlés – Szeptember 28-án megtartotta társulatunk ezévi *második rendes közgyűlését*, amelyen munkatársaink beszámoltak tevékenységükről. A közgyűlés elfogadta a Számvizsgáló Bizottság jelentését, és új hivatalos képviselőket választott. A közgyűlést követően *Társulatunk koordinátorai* tartottak megbeszélést.

A Társulat **továbbképzési munkacsoportjával** a nyár folyamán Bajóton megtartottuk *ezévi lelkigyakorlatunkat*; a résztvevők *Bíró László püspök atya* előadásait és vezetését rendkívüli örömmel és hálával fogadták. – Őszi *bibliaapostolképző szemináriumaink* közül az elsőt már megtartottuk Sátoraljaújhelyen 38 résztvevővel. Nagy örömünkre szolgált, hogy kilenc résztvevő Kárpátaljáról jött *Majnek Antal püspök atya* vezetésével. A bevezető előadást *Márfi Gyula püspök úr* tartotta.

A győri gyermekrajzpályázat (»Szűz Mária a Bibliában«) nyertesei jún. 30. - júl. 7. között *Hanságligeten* alkotótáborban a testi és lelki felüdülés mellett fejleszthették művészetüket Matusz Péter művésztanár vezetésével. Befejezték az iskolakápolna színes üveglakait; a kisebbek új művészeti technikákat tanulhattak (pl. kerámia, linóleum-metszés), a nagyobbak pedig 2 nagy táblaképet festettek olajjal (Szent József a kis Jézussal és Szent István király). Ismét gyarapodott a fiatal egyházművészek családja!

A budapesti **Jeromos-esték** keretében október 9-én *Kerekes Károly O.Cist.* atya tartott előadást az Ószövetség bölcsességi iratairól. – A következő előadások: november 13-án *Székely János* előadása a Nyolc Boldogságról, december 11-én *Gaal Endre* teológiai tanár előadása (18 óraker).

Társulatunk

Társulatunk *pécsi összejövetelei* (a Szt. István téri Zárdatemplom hittantermében): felnőtteknek minden hó 3. hétfőjén 18 órakor, ifjúsági bibliaóra minden hétfőn 17 órakor.

Tagságunk egy kis csoportja minden második héten [az év páros péntekein du. 5-6-ig a Bibliaközpontban] **imaórát tart**, hogy Isten áldását kiesdje munkánkhoz, és imáiba foglalja minden egyes társulati Tagunk, Jótevőnk és Olvasónk személyes problémáit, gondjait. Kérjük, a távolból is kapcsolódjanak be ebbe a közös imába. **A szentségimádások időpontjai és az elmékedések témái** 1996. októbertől decemberig: okt. 18: Lk 6, 43-45; nov. 1: Lk 11, 33-36; nov. 15: Lk 17, 20-25; nov. 29: Lk 21, 29-33; dec. 13: Lk 7, 31-35; dec. 27: hálaadás.

Az a támogatóegyüttműködés, amely megnyilvánul Társulatunk Tagjai és fizetőink Olvasói részéről levelek, javaslatok, kritikák, kékezi segítség, ima, tagdíj, adomány és még sok más formában, igen nagy örömmel tölt el, és ezúton is szeretném mindezt a magam és mindannyiunk nevében ismételt szívből megköszönni!

Tarjányi Béla

Könyvszolgálatunk ajánlata: Mózes Gy.: **Bibliáórák 2**–Őstörténet (Párkány), 460 Ft; Rózsá H.: **Az Ószövetség keletkezése** (SzIT.) 770 Ft; Goppelt: **Az Újszövetség teológiája 1-2.** (Kálvin), 660 Ft; Xeravits Géza: **Szentírásértelmezés Qumránban**, 350 Ft; H. Schlier: **Jézus Krisztus feltámadása** (Jel), 248 Ft; John testvér, Taizé (Agapé, ford. Thorday Attila): **Zarándok Isten**, 480 Ft; **Jeruzsálem** – Képes útikönyv (Cartographia), 1.500,- Ft; **Keresztyén bibliai lexikon** (Kálvin) 1. [A–J] 1.700 Ft, 2. [K–ZS] 2.300,- Ft – **Biblia CD-ROM lemezen** (Károli Biblia, Új Katolikus Bibliafordítás és a King James [angol]; a program felhasználható konkordanciaként, a fordítások összevetéséhez és tetszőleges szöveg kinyomtatásához, Arcanum), 10.000 Ft; **HEGYEK A BIBLIÁBAN** [Oktatói segédanyag makett formájában a Szentírás 6 hegyéről] (Parakletos Alapítvány, 1994.) **Ára:** 308,- Ft; **MAKETT-CSOMAG »A«** és **»B«** [20 ill. 13 bibliai témájú kézimunka gyerekeknek egyéni és közösségi barkácsoláshoz] (Parakletos Alapítvány, 1995-6) **Ára:** 314,- ill. 240,- Ft

Telefonszámaink első számjegye rövidesen 3-asra változik:

Tel. 332-22-60; Fax: 312-24-78

*Hogy OLCSON BIBLIÁT adhassunk
FIATALJAINK KEZÉBE,
a Szent Jeromos Bibliatársulat Pécsi Egyházmegyei Központja
jótekonysági hangversenyt
rendez a Pécsi Székesegyházban 1996. nov. 15-én este 6 órakor.
A rendezvény védnöke: Mayer Mihály megyéspüspök,
Közreműködnek: Maros Éva (hárfa), Geiger György (trombita), a
Bárdos Lajos Kórus, a Kolping Gyermekkar, a Műv. Szakfőzépiskola
Leánykara, Gitárzenekara és a Belvárosi Templom Jubilate Kórusa.
A belépés díjtalan. Adományokat a helyszínen és a Szt. Jeromos Bib-
liatársulat címén (1066 Bp. Teréz krt. 28.I/6.) köszönettel fogadunk.*

KÖNYVAJÁNLATUNK:

- * **Ó- és Újszövetségi szentírás** (Sz.I.T.) Ára: 1.800,- Ft
- * Békés-Dalos **Újszövetségi szentírás** (Bencés). Ára 476,- Ft
- * Tarjányi Béla: **Újszövetségi alapismeretek 1-2.** kötet (Szt. Jeromos Bibliatársulat, 1996.) Ára kötetenként: **290,- Ft**
- * A. Hecht, **Közös utunk a Bibliához** – a közösségi bibliaolvasás formái, módszerei (Szt. J. Bt.) Ára: 200,- Ft.
- * W. Radl, **Galata levél, STUTTGARTI KISKOMMENTÁR 9,** (Szt. J. Bt.) Ára: 230,- Ft
- * B. Mayer, **Filippi és Filemon-levél, STUTTGARTI KISKOMMENTÁR 11,** (Szt. J. Bt.) Ára: 240,- Ft
- * Otto Knoch, **1. és 2. Tesszaloniki levél, STUTTGARTI KISKOMMENTÁR 12,** (Szt. J. Bt.) Ára: 220,- Ft
- * Pollák-Kaim, **Héber-magyar szótár** (reprint) Ára: 1400,- Ft
- * Vágvolgyi Éva, **Az aranyvirág** – mesék kicsiknek és nagyoknak (Szt. J. Bt. 1992) Ára: 180,- Ft

Isten Szava

Éves hozzájárulás (postaköltséggel): 400 Ft

Bibliaolvasás után

Uram, Istenem!

Összecsuktam Szent Könyvedet.

*A Könyv ugyan bezáródott,
de a szívem kinyílt.*

*Amint átadtam magam Neked,
boldogság ömlött el rajtam,
majd keserűség szomorított el.*

*Mennyivel jobb lehetnék,
ha többet olvasnám Igédet,
jobban átjárna,
éltető leheletemmé válna.*

Uram, Istenem!

*Felkavartál, nyugtalanná tettél
s mégis megnyugtattál.*

*Küldd el Szentlelkedet,
hogy felismert igazságaid
ne pusztába kiáltott szavak módjára
foszoljanak semmivé,*

*hanem bennem gyökeret verve
új életet fakasszanak,
s lelkemet Hozzád,
a Szent Szerzőhöz
közelebb vigyék.*

Amen.

Faághy Richárd

örökre megmarad
